

Bo på krisecenter

En evaluering af samtalemateriale til børn, der flytter på krisecenter

Bo på krisecenter

– En evaluering af samtalemateriale til børn, der flytter på krisecenter

© VIVE og forfatterne, 2024

e-ISBN: 978-87-7582-306-2

Projekt: 302621

Finansiering: Esbjerg Krisecenter med midler fra Ole Kirks Fond

VIVE

Det Nationale Forsknings- og Analysecenter for Velfærd

Herluf Trolles Gade 11

1052 København K

www.vive.dk

VIVEs publikationer kan frit citeres med tydelig kildeangivelse.

VIVE støtter FN's verdensmål og angiver her, hvilket eller hvilke verdensmål der knytter sig til publikationen.

Forord

At opleve vold i hjemmet og flytte på krisecenter er oplevelser, der kan være vanskelige at forstå og sætte ord på for et barn. For at hjælpe børn, der flytter på krisecenter, har Esbjerg Krisecenter og FACE:IT udviklet samtalemateriale 'Bo på krisecenter', som er den første samling af dansksproget samtalemateriale til børn på krisecentre.

Denne evaluering belyser, hvordan materialerne 'Bo på krisecenter' kan hjælpe børn til at forstå, give udtryk for og bearbejde oplevelsen af at flytte på krisecenter med deres mor. Evalueringen bygger på interviews med børn, mødre og krisecentermedarbejdere, der har anvendt materialerne. De skal have en stor tak for at dele deres erfaringer med os. Evalueringen har været i eksternt review, og vi takker reviewerne for deres gode og konstruktive kommentarer.

Rapporten er udarbejdet af forsker Sofie Henze-Pedersen, som har været projektleder for evalueringen, og videnskabelig assistent Agnete Nygård Jensen, mens student Caroline Vesth Rossen har bidraget til databearbejdningen.

Evalueringen er bestilt og finansieret af Esbjerg Krisecenter med midler fra Ole Kirks Fond.

Kræn Blume Jensen

Forsknings- og analysechef for VIVE Social

Indholdsfortegnelse

Hovedresultater	5
1 Indledning	8
1.1 Samtalematerialeerne 'Bo på krisecenter'	9
1.2 Anvendelse af materialeerne i løbet af evalueringsperioden	13
1.3 Læsevejledning	14
2 Børnenes og mødrenes anvendelse af materialeerne	15
2.1 Anvendelse af materialeerne	16
2.2 Børnenes oplevelser med materialeerne	22
2.3 Mødrenes oplevelser med materialeerne	24
3 Medarbejdernes oplevelse af at arbejde med materialeerne	29
3.1 Motivation og behov for materialeerne	29
3.2 Understøttelse af arbejdet med børn og mødre	32
3.3 Materialeernes betydning for børn og mødre	36
3.4 Det videre arbejde med materialeerne	40
4 Konklusion	42
Litteratur	46
Bilag 1 Metode og etik	48
Interviews	48
Etiske overvejelser	50
Analyse	51

Hovedresultater

At opleve vold i hjemmet og flytte på krisecenter er oplevelser, der kan være vanskelige at sætte ord på, forstå og bearbejde for et barn. For at hjælpe børn, der flytter på krisecenter, med at bearbejde og forstå deres situation og forberede dem på tiden efter et krisecenterophold, igangsatte Esbjerg Krisecenter og FACE:IT et projekt om at udvikle et dansksproget sæt samtalemateri-

rialer til børn på krisecentre. Projektet mundede ud i materialerne 'Bo på krisecenter' målrettet børn og mødre samt et uddannelsesforløb målrettet medarbejdere på krisecentre.

Materialerne 'Bo på krisecenter'

'Bo på krisecenter' indeholder en række forskellige materialer, herunder magnetansigtet FACE:IT, bøger, videoer og spil. Idéen bag materialerne er at tilbyde redskaber til børn og mødre på krisecenter, som giver dem mulighed for at tale om oplevelser og følelser forbundet med den vold, som de har oplevet, samt det at flytte på krisecenter. Materialerne bygger på en legende tilgang, dels da børnenes hverdag ofte er præget af alvor, dels for at engagere børnene i materialerne.

Denne evaluering belyser, hvordan materialerne 'Bo på krisecenter' kan hjælpe børn til at forstå, give udtryk for og bearbejde oplevelsen af at flytte på krisecenter med deres mor. Evalueringen er målrettet fagpersoner, der arbejder på krisecentre, samt fagpersoner, der har kontakt med børn og familier, der flytter på krisecenter (fx myndighedsrådgivere).

Materialerne kan understøtte samtaler om følelser og svære emner

Materialerne i 'Bo på krisecenter' kan ifølge børnene, mødrene og krisecentermedarbejderne bidrage til at understøtte kommunikationen om svære og komplekse oplevelser og følelser relateret til vold, familierelationer, bekymringer og flytningen til krisecenteret. Materialerne kan bidrage til at åbne samtalen mellem barnet og de voksne omkring barnet (fx krisecentermedarbejderen) og støtte børnene i at give udtryk for deres tanker, følelser og oplevelser.

Børnenes interaktion med materialerne peger på, at materialerne virker intuitive og legende. Børnene og mødrene giver udtryk for, at materialerne gør det nemmere for børnene at sætte ord på svære emner og følelser ved at give dem forskellige udtryksmuligheder (fx visuelt) og mulighed for at spejle deres oplevelser (fx gennem fortællingerne om figuren 'Bo').

Materialerne er lettilgængelige og fleksible

Krisecentermedarbejderne finder, at materialerne er lettilgængelige og fleksible, så de kan tilpasses det enkelte barn og barnets situation. Medarbejderne italesætter, at det er positivt, at der er kommet et samlet sæt materialer på dansk, da flere af dem tidligere selv har måttet udvikle deres egne materialer eller selv finde relevante redskaber til målgruppen. Materialerne kan anvendes på forskellige måder og med forskellige intensiteter, så de kan indgå i et samspil med andre metoder og tilgange, som medarbejderne anvender.

Materialerne anvendes i varierende omfang

Materialerne er et supplement til andre tilgange og metoder, som anvendes på krisecentrene. Det betyder, at der er forskel på, hvordan materialerne er blevet integreret på de deltagende krisecentre, og hvor meget de bliver anvendt. Det varierer derfor, hvor meget materialerne fylder – både i den fysiske indretning og i det daglige arbejde – på tværs af krisecentrene.

Når materialerne er et supplement til andre tilgange og metoder, indgår de i et samspil med andre arbejdsmetoder. Det betyder, at det kan være vanskeligt at adskille udbyttet af de forskellige metoder fra hinanden, da de alle er med til samlet at støtte og hjælpe familien gennem deres ophold på krisecenteret. Derfor har denne evaluering haft fokus på de erfaringer, som børnene, mødrene og krisecentermedarbejderne selv knytter til de forskellige materialer.

Opmærksomhedspunkter i det fremadrettede arbejde med materialerne

Materialerne har nogle begrænsninger, og mødrene og krisecentermedarbejderne fremhæver forskellige muligheder for tilpasning af materialerne.

- **Materialerne favner ikke alle børn og familier:** Materialerne er ifølge krisecentermedarbejderne primært målrettet børn i aldersgruppen 3-5 år og op til teenagealderen. Nogle medarbejdere efterspørger derfor materialer målrettet yngre børn samt unge. Både mødrene og krisecentermedarbejderne fremhæver vigtigheden af at tilpasse materialerne i mødet med det enkelte barn og familiens situation, og nogle savner i den forbindelse, at materialerne har en større diversitet og repræsentation, og eksempelvis tager højde for forskellige voldsformer (fx psykisk vold), forskellige familietyper (fx samlivsformer) og udfordringer relateret til familiernes situation (fx samvær).

- **Opmærksomhed på morens rolle og situation:** Nogle af krisecentermedarbejderne giver udtryk for, at der fremadrettet – både i materialerne og undervisningen – kunne være mere fokus på moren og hendes situation, behov og muligheder for at anvende redskaberne. Nogle af medarbejderne peger på, at materialerne kræver, at moren har bestemte færdigheder og ressourcer, hvilket kan blive udfordret af hendes egne oplevelser og bearbejdning af volden og krisecenteropholdet. Mødrene finder ofte den viden, de får, nyttig, men peger samtidig på vigtigheden af at blive vejledt i brugen af redskaberne.

Fakta om undersøgelsen

Evalueringen bygger på kvalitative interviews med børn, mødre og krisecentermedarbejdere. Der er i alt gennemført interview med seks børn, fem mødre og ni krisecentermedarbejdere. Deltagerne kommer fra otte krisecentre, som har forskellige erfaringer med at anvende 'Bo på krisecenter'-materialerne – nogle krisecentre blev introduceret til materialerne i maj 2022, mens andre blev introduceret til materialerne i maj 2023.

1 Indledning

Når et barn flytter på krisecenter, er det ofte forbundet med store forandringer og usikkerheder – både i forhold til barnets hverdag, relationer og hvad der skal ske i fremtiden. I 2022 flyttede 2.300 børn i Danmark på krisecenter med deres mor, som følge af vold i de nære relationer (Danmarks Statistik, 2023). Med flytningen mister barnet ofte sin kendte hverdag og flytter i nogle tilfælde væk fra kendte relationer, såsom familie og venner, for at komme i sikkerhed. Barnet flytter væk fra sin far eller papfar, som barnet på trods af volden kan nære et savn til. De flytter ind i et nyt og ukendt miljø, hvor der bor andre personer, som de ikke kender og ikke har valgt at bo sammen med. Barnet bliver måske nødt til at skifte børnehave eller skole, og det kan være usikkert, hvor længe barnet skal bo på krisecenteret (Henze-Pedersen, 2021; Henze-Pedersen & Järvinen, 2021; Henze-Pedersen & Poulsen, 2023).

At flytte på krisecenter er derfor en oplevelse, der kan være vanskelig at forstå, sætte ord på og bearbejde for et barn. For at hjælpe børn, der flytter på krisecenter, med at bearbejde og forstå deres situation og forberede dem på tiden efter et krisecenterophold, igangsatte Esbjerg Krisecenter og FACE:IT et projekt om at udvikle et dansksproget samtalemateriale til børn på krisecentre. Projektet mundede ud i materialerne 'Bo på krisecenter', som består af en række redskaber og vejledninger til børn, mødre og medarbejdere på krisecentre (se afsnit 1.1). Materialerne er blevet anvendt i et pilotprojekt, hvor materialerne blev udbredt til de øvrige ni krisecentre i Region Syddanmark.

De første erfaringer med anvendelsen af materialerne 'Bo på krisecenter' i Region Syddanmark er positive, og andre krisecentre har udtrykt interesse for projektet (Esbjerg Krisecenter, 2023). Ambitionen fra udviklernes side er at gøre materialerne tilgængelige for alle landets krisecentre for at understøtte de svære samtaler med børn om deres oplevelser og følelser efter at være flyttet på krisecenter. I den forbindelse er der behov for at afdække, hvordan børn, mødre og krisecentermedarbejdere oplever brugen af materialerne, og om der er tilpasninger af materialerne, der er nødvendige for at kunne sikre implementering og udbytte af materialerne fremadrettet.

Formålet med evalueringen

Formålet med evalueringen er at undersøge, hvordan materialerne 'Bo på krisecenter' kan hjælpe børn til at forstå, give udtryk for og bearbejde oplevelsen af at flytte på krisecenter med deres mor. Dette gøres ud fra et tredelt fokus, der både undersøger børnenes, mødrenes og krisecentermedarbejdernes erfaringer med materialerne.

Evalueringen er målrettet fagpersoner, der arbejder på krisecentre, samt fagpersoner, der har kontakt med børn og familier, der flytter på krisecenter (fx myndighedsrådgivere).

Evalueringen bidrager med viden om, hvordan børn, mødre og medarbejdere oplever brugen af materialer målrettet samtaler, der kan være vanskelige – her specifikt samtaler med børn, der handler om oplevelser og følelser forbundet med vold i hjemmet og det at flytte på krisecenter.

Kort om undersøgelsens metode

Evalueringen bygger på interviews med børn, mødre og krisecentermedarbejdere. Der er i alt gennemført interviews med seks børn, fem mødre og ni krisecentermedarbejdere. Deltagerne kommer samlet set fra otte krisecentre, som har forskellige erfaringer med at anvende 'Bo på krisecenter'-materialerne – nogle krisecentre blev introduceret til materialerne i maj 2022, mens andre blev introduceret til materialerne i maj 2023.

Interviewene med børnene og mødre omhandlede deres erfaringer med materialerne, herunder hvilke materialer de bruger, hvordan de bruger dem og deres oplevelse af at anvende materialerne. Interviewene med krisecentermedarbejderne omhandlede deres motivation for at anvende materialerne, hvordan de anvender dem i arbejdet med børn og mødre, hvilken betydning materialerne har for børn og mødre, samt deres blik på det videre arbejde med materialerne.

Læs mere om evalueringens metodiske tilgang i Bilag 1.

1.1 Samtalemateriale 'Bo på krisecenter'

Samtalemateriale 'Bo på krisecenter' består af flere forskellige redskaber målrettet børn og mødre, der flytter på krisecenter (se en beskrivelse af materialerne i Boks 1.1 og et billede af materialerne i Figur 1.1). Mens der tidligere er udviklet enkeltstående materialer til målgruppen (fx bøger), så udgør materialerne i 'Bo på krisecenter' den første samling af dansksprogede materialer. Materialerne er udviklet af medarbejdere på Esbjerg Krisecenter i samarbejde med traumeterapeut Carsten Møller og kunstner Niels Rahbæk (som er udviklerne af magnetansigtet FACE:IT). I løbet af udviklingsperioden er materialerne blevet afprøvet på ni krisecentre i Region Syddanmark, som har bidraget med kommentarer, refleksioner og idéer til materialerne.

Materialer målrettet børn

- **Visuelt dialogværktøj 'FACE:IT'**, som består af et magnetansigt, der giver mulighed for at illustrere forskellige følelser og kan danne afsæt for samtaler om barnets følelser. Værktøjet giver mulighed for følelsesmæssig spejling og eksternalisering af følelser.
- **Spil 'Kulør på humør'**, der indeholder en række spørgsmål, også kaldet **BoSnakkeKort**, som deltagerne skal svare på. Det er også muligt at fravælge at svare på et spørgsmål ved hjælp af 'Nej tak'-kort. Spørgsmålene er åbne, og flere er tilpasset børn på krisecenter (fx kort om vold). Spørgsmålene består af starten af en sætning, som deltagerne skal afslutte. Eksempler på spørgsmål er: "Når nogen siger grimme ord ..." og "Jeg er god til ...". Spillet kan spilles på forskellige måder (fx optjene point eller spille 'Fisk'). Det kan spilles af barnet og krisecentermedarbejderen eller sammen med moren og/eller søskende.
- **Bog 'Bo på krisecenter'**, som består af historier og episoder om Bo og hans lillesøster Bodil. Historierne bygger på autentiske historier fra børn på krisecenter. Fortællingerne i bogen handler om det at være barn og opleve vold i familien (primært fysisk vold) og efterfølgende flytte på krisecenter og er udviklet med det formål at give børnene noget at spejle sig i. Bogen kan læses fortløbende, eller man kan udvælge bestemte afsnit afhængigt af barnets historie.
- **Videofilm om Bo og Bodil**, som omhandler forskellige emner (fx om vold), og som opfordrer børnene til at lave deres egne videoer og historier. Videoerne kan fungere som åbning til en samtale.

Materialer målrettet mødre

- **Bog 'Mor og barn'**, som giver redskaber til moren, så hun kan fortsætte arbejdet med børnene efter endt krisecenterophold. Bogen indeholder informationer om vold og børns måder at reagere på samt redskaber til at regulere børns følelser, eksempelvis 'Robusthedscirklen', som forklarer vigtigheden af at give barnet rum til at være i svære følelser. Bogen giver også idéer til lege og aktiviteter, som barnet og moren kan lave sammen, eksempelvis 'vendespil', der skaber struktur og forudsigelighed. Bogen udkom i løbet af evalueringsperioden.
- **Information** om andre tilbud (fx Mødrehjælpen).

Materialer målrettet krisecentermedarbejdere

- **Undervisning** i brugen af 'Bo på krisecenter'-materialerne
- **Undervisning** i deres eget nervesystem og selvregulering
- **Undervisning** i lege og aktiviteter målrettet børns selvregulering.

Billedet viser de forskellige materialer, der indgår i 'Bo på krisecenter'.

Kilde: Carsten Møller.

Formålet med samtalematerialeerne er at understøtte børns muligheder for at tale om oplevelser og følelser, der kan være svære – her i relation til vold i hjemmet og flytningen til et krisecenter (Esbjerg Krisecenter, 2023). Materialeerne bygger på en legende tilgang – dels da børnenes hverdag ofte er præget af alvor, dels for at engagere børnene i materialeerne. Ved at basere materialeerne på leg er idéen, at det bliver muligt at gennemføre samtaler på børnenes præmisser, og at børnene får mulighed for at styre samtalen, så de kan tale om det, som er vigtigt for dem. Materialeerne kan både anvendes i individuelle samtaler med børnene og i gruppesamtaler med flere børn eller med en familie. I materialeerne går de samme figurer igen, herunder Bo og hans lillesøster Bodil. Disse to karakterer har forskellige refleksionsniveauer (se fx bogen 'Bo på krisecenter' (Møller, Rahbæk, & Juhl, 2022)). Illustrationerne på tværs af materialeerne er holdt i samme stil.

Samtalematerialeerne 'Bo på krisecenter' bygger på teoretisk viden om traumer, og hvordan børns nervesystem bliver påvirket af volden. Det er denne tilgang,

der præsenteres i undervisningsforløbet. Det teoretiske afsæt er særligt inspireret af Stephen W. Porges perspektiver på nervesystemets kompleksitet og dets rolle i at regulere sociale interaktioner, følelser og stressresponsen. Denne teori tager udgangspunkt i, at kroppen (ubevidst) registrerer signaler i miljøet omkring en, hvilket påvirker nervesystemet. Teorien handler om, hvordan mennesker vurderer, om omgivelserne er trygge, farlige eller livstruende, og handler herefter. Hvis en person eksempelvis har oplevet et traume, kan evnen til at opfatte reel fare være forstyrret og således påvirke den måde, en person handler på (Porges, 2011). Materialet og undervisningsgangene lægger op til, at krisecentermedarbejderne får øget viden om nervesystemet og de signaler, barnet bliver påvirket af her. Flere af elementerne i dette teoretiske afsæt kendes også fra andre metoder til børn, der har været udsat for vold. Et eksempel er Mødrehjælpens behandlingsforløb til mødre og børn 'Ud af voldens skygge', som bl.a. giver børn viden om hjernen og nervesystemet og viden om, hvordan nervesystemet kan blive overaktiveret på grund af volden. Afsættet for denne tilgang er, at barnets øget viden om dette kan medvirke til, at de får bedre mulighed for at forstå dem selv og deres reaktioner (Nielsen & Lauridsen, 2017).

Andre materialer til målgruppen

Det er ikke nyt at udvikle materialer til børn, der oplever vold i hjemmet og flytter på krisecenter, men 'Bo på krisecenter'-materialerne tilbyder det første samlede sæt af redskaber og vejledninger på dansk. I Danmark og de øvrige nordiske lande eksisterer der materialer, der skal hjælpe børn til at forstå og sætte ord på deres oplevelser. Disse materialer er modsat 'Bo på krisecenter'-materialerne ofte enkeltstående materialer, såsom en bog eller et spil.

I Danmark er der udgivet flere bøger målrettet børn, der oplever vold i hjemmet, eksempelvis 'Alba – og hendes familie' (Steensbjerg, 2023), 'Øretæver i luften' (Fleischer & Mølbak, 2012b), 'Av! De voksne slår' (Fleischer & Mølbak, 2012a) og 'Det gør ondt, når far slår mor' (Weinold, 2000). Disse bøger handler dog ikke altid om den særlige oplevelse, det er at flytte på krisecenter som barn. Lev Uden Vold har udgivet bogen 'Mig og min (særlige) rygsæk', som er målrettet børn, og som indeholder forskellige temaer i relation til at opleve vold i hjemmet og også berører det at flytte på krisecenter (se Nannestad, 2019). I de andre nordiske lande er der også udgivet bøger, herunder bogen 'Bravo och Zataar' (Mäkelä, Kalliola, & Särkiö, 2020) fra Finland med tilhørende arbejdsbog 'Våga vara du! Zataars bok för barn på skyddshem', som specifikt handler om det at flytte på krisecenter. Arbejdsbogen sætter bl.a. fokus på børns følelser, ønsker og rettigheder.

I Norge har Wanja Sæther, som er leder af Krisesenteret i Salten, været med til at udvikle forskellige materialer til børn på krisecenter. Disse materialer omfat-

ter bl.a. to film, som understøtter samtaler med børn om det at flytte på krisecenter. Den ene film handler om, hvad et krisecenter er ('Fuglekassa'), mens den anden handler om de følelser, børn kan opleve i forbindelse med krisecenteret ('Det Trygge Huset') – begge film er tilgængelige med dansk tale. Derudover anvender det norske krisecenter i Salten en samling af materialer, eksempelvis netværkssværktøjet 'People in my life', som anvendes til at tale om forskellige relationer, traumeværktøjet 'De tre gode hjælpere', samt bøger og kort om følelser. Ligesom materialerne 'Bo på krisecenter' er formålet med disse materialer at hjælpe barnet til at forstå, hvad et krisecenter er, samt facilitere samtaler om barnets oplevelser og følelser i forbindelse med at have oplevet vold i hjemmet og være flyttet på krisecenter. Modsat materialerne i 'Bo på krisecenter' er der på tværs af disse materialer ikke en gennemgående figur, men i stedet tale om en samling af redskaber udviklet i forskellige sammenhænge.

1.2 Anvendelse af materialerne i løbet af evalueringsperioden

Inden evalueringsperioden var 'Bo på krisecenter'-materialerne udbredt til 10 krisecentre i Region Syd (inklusive Esbjerg Krisecenter), mens 21 nye krisecentre startede deres uddannelse i materialerne i maj 2023. Undervisningen består af seks undervisningsgange over en periode på 6 måneder, hvoraf fire gange er hele dage med fysisk fremmøde, mens to undervisningsgange foregår online en halv dag.

Blandt krisecentrene i Region Syddanmark var der i løbet af evalueringsperioden kun begrænset anvendelse af materialerne. Det skyldtes primært, at nogle af disse krisecentre generelt havde få børn boende i perioden, og at arbejdet med flere af disse børn tog udgangspunkt i andre materialer, metoder eller terapeutiske tilgange, der matchede deres behov. Som vi også beskriver senere i rapporten, så afhænger brugen af materialerne af barnets alder, sprogfærdigheder og situation (se kapitel 3), og i løbet af evalueringsperioden var der eksempelvis en del yngre børn eller børn, der talte et andet sprog end dansk, som derfor ikke anvendte materialerne eller kun havde anvendt dem i begrænset omfang. Derudover havde der også på nogle af krisecentrene i Region Syddanmark været personaleudskiftning, hvilket betød, at de afventede, at en ny medarbejder blev uddannet i materialerne.

Blandt de nye krisecentre, der startede deres uddannelse i løbet af evalueringsperioden, var der nogle, der hurtigt i løbet af uddannelsesperioden begyndte at anvende materialerne i deres arbejde, mens andre krisecentre var

mere afventende. Uddannelsen i materialerne løber over en periode på 6 måneder, hvilket betød, at flere af de nye krisecentre først begyndte at anvende materialerne i deres dagligdag sent i evalueringsperioden.

I evalueringen indgår både krisecentre fra Region Syddanmark, som startede deres uddannelse i materialerne i maj 2022, og nye krisecentre, der startede uddannelsen i materialerne i maj 2023. De deltagende krisecentre har derfor varierende grader af erfaring med materialerne, men det varierer også, hvor meget de enkelte krisecentre har valgt at inkorporere materialerne i hverdagen på krisecenteret – både fysisk i forhold til synlighed og i deres arbejde med børnene og mødrene.

1.3 Læsevejledning

Rapporten består ud over indledningen og konklusionen af to analysekapitler, der belyser henholdsvis børnenes og mødrenes erfaringer med 'Bo på krisecenter'-materialerne, og krisecentermedarbejdernes erfaringer med materialerne. I rapportens bilag præsenteres evalueringens metodiske tilgang og etiske overvejelser.

Kapitel 1 består af indledningen, herunder beskrivelse af formålet og baggrunden for evalueringen, samt præsentation af 'Bo på krisecenter'-materialerne.

Kapitel 2 beskriver, hvordan børnene og mødrene anvender og oplever 'Bo på krisecenter'-materialerne.

Kapitel 3 beskriver krisecentermedarbejdernes oplevelse af at arbejde med 'Bo på krisecenter'-materialerne.

Kapitel 4 præsenterer evalueringens konklusion.

Bilag 1 præsenterer evalueringens design, herunder metode, etik og analysestrategi.

2 Børnenes og mødrenes anvendelse af materialerne

Børn og mødre, der flytter på krisecenter, indgår i forbindelse med deres ophold i samtaler med forskellige krisecentermedarbejdere – og hinanden – om deres oplevelser med volden og det at flytte på krisecenter.

Til at understøtte samtaler om volden og krisecenteroplevelsen anvendes forskellige tilgange og metoder, som kan variere fra krisecenter til krisecenter. 'Bo på krisecenter'-materialerne anvendes på tværs af de deltagende krisecentre i et samspil med andre tilgange og materialer.

Kapitlet beskriver børnenes og mødrenes anvendelse af 'Bo på krisecenter'-materialerne. Kapitlet er baseret på feltnoter og interviews med seks børn og fem mødre. Kapitlet beskriver først, hvordan 'Bo på krisecenter'-materialerne indgår som en del af et samlet krisecenterforløb. Herefter beskriver kapitlet, hvordan henholdsvis børnene og mødre anvender materialerne til at kommunikere med hinanden, og hvordan børnene og mødre hver oplever, at materialerne kan udgøre en støtte i deres tilværelse.

Én del af et samlet forløb

For børnene og mødre, der har deltaget i interview, er 'Bo på krisecenter'-materialerne én del af et samlet forløb. Mens børnene og mødre opholder sig på krisecenteret, anvender og møder de forskellige tilgange, metoder og aktiviteter, som er en del af deres samlede krisecenterforløb – hvor 'Bo på krisecenter'-materialerne er én del ud af et samlet hele. I interviewene fortalte børnene eksempelvis også om andre metoder og aktiviteter, såsom forskellige terapiformer og rygsækken fra Mary Fonden, samtidig med at de fortalte om 'Bo på krisecenter'-materialerne. Et eksempel er Kasper på 8 år, som adspurgt om, hvem han anvendte 'Bo på krisecenter'-materialerne sammen med, begyndte at fortælle om en anden terapiform. Mens nogle børn i interviewene vekslede mellem at fortælle om de forskellige metoder og aktiviteter ubevidst, så var andre børn mere bevidste om, at der er tale om forskellige metoder og aktiviteter. På den måde kan forskellige metoder, tilgange og aktiviteter smelte sammen i børnenes oplevelser af krisecenteropholdet, hvilket kan gøre det vanskeligt at adskille udbyttet af disse fra hinanden, da de alle er med til samlet at støtte og hjælpe familien gennem deres ophold på krisecenteret.

2.1 Anvendelse af materialerne

Børnene og mødrene, som har deltaget i interview, har anvendt 'Bo på krise-center'-materialerne i varierende omfang. Det er kun få, der har anvendt eller stiftet bekendtskab med alle materialerne.

Overordnet gælder det, at både børn og mødre primært forbinder 'Bo på krise-center'-materialerne med magnetansigtet FACE:IT. Alle de interviewede børn har anvendt magnetansigtet. De andre materialer, såsom bogen 'Bo på krise-center', spillet 'Kulør på humør', bogen 'Bo trækker vejret' og bogen til mødre 'Mor og barn', er ikke blevet introduceret til alle børn og mødre, ligesom at det varierer, hvor meget børnene og mødrene har anvendt materialerne. Det betyder, at interviewene og analysen alene udforsker de dele af materialerne, som børn og mødre kender og har anvendt.

Mulighed for at udtrykke tanker og følelser

Materialerne til børnene er udviklet med det formål at støtte børnene i deres bearbejdning af svære følelser og store forandringer i deres tilværelse. Gennem konkrete øvelser og aktiviteter med krisecentermedarbejdere – og i nogle tilfælde deres mor – støttes barnet i at give udtryk for sine tanker og følelser.

Et eksempel på dette er Kasper, som under interviewet viser, hvordan han bruger bogen 'Bo på krisecenter'. I interviewsituationen tager Kasper på et tidspunkt fat i bogen 'Bo på krisecenter' og begynder at pege på nogle bestemte sider og billeder. Da interviewer spørger, om han kan fortælle, hvad der sker på disse sider, udtrykker han følelser af tristhed og eftertænksomhed. Han nævner, at det er steder i bogen, hvor karaktererne er kede af det og tænker over at blive efterladt.

Kasper: Jeg skal lige finde siden. [Bladrer i bogen] Dér kunne hun ikke sove ... hun tænkte over ... jeg skal finde billedet af det, hun tænkte over [bladrer videre i bogen] ... hvis jeg overhovedet kan finde det [bladrer videre og stopper ved et billede]. Han bliver sur, fordi hans far har efterladt ham.

Interviewer: *Kan du genkende nogle af billederne i bogen?*

Kasper: Ja, jeg kan genkende ... [bladrer i bogen og peger på nogle bestemte sider].

Interviewer: *Hvad sker der på de sider?*

Kasper: Det er, hvor man er ked af det. Og hvor man tænker. Og så tænker man over at blive efterladt.

I uddraget udtrykker Kasper en aktiv deltagelse i brugen af bogen ved at søge efter en specifik side og et bestemt billede. Gennem bogens indhold sætter han både ord på følelser (at blive ked af det) og tanker (at blive efterladt). Hans måde at bruge bogen i interviewet indikerer, at bogen fungerer som et redskab for ham til at udforske og udtrykke egne følelser og tanker om lignende situationer.

I et andet eksempel viser Kasper, hvordan han bruger magnetansigtet (se Boks 2.1). Eksemplet illustrerer, hvordan han aktivt og kreativt bruger magnetansigtet, samt hvordan ansigtet understøtter hans udtryksmuligheder.

Boks 2.1 Eksempel på anvendelse af magnetansigtet FACE:IT

Intervieweren spørger, om Kasper på 8 år vil vise, hvordan man bruger magnetansigtet. Kasper sidder allerede med ansigtet i hænderne og begynder at flytte rundt på magneterne. Imens fortæller han: "[Navn på krisecenter-medarbejder] spurgte, om jeg ville lave et ansigt over, hvordan jeg har det". Kasper viser det ansigt, han har lavet. Det er et ansigt, der smiler. Intervieweren spørger: "Er det sådan, du har det lige nu?". Kasper svarer: "Mmm" og går straks i gang med at lave et nyt ansigt. Han fortsætter på denne måde og laver ansigter, der udtrykker forskellige følelser. Intervieweren spørger: "Hvordan har Bo det nu?". Kasper svarer: "Det er sådan, når man tænker meget". Kasper laver et nyt ansigt og siger, mens han ændrer det: "Det her, det er sur. Det her er glad. Det her er, hvis man er Ej, jeg kan ikke huske det". Lidt senere i interviewet tager Kasper fat i en bog, der viser forskellige følelser. Han bladrer i den og stopper ved et billede. "Det her er det, jeg mente". Intervieweren læser op: "Han er tom indeni?". "Ja", svarer Kasper.

Kilde: Feltnoter og interview.

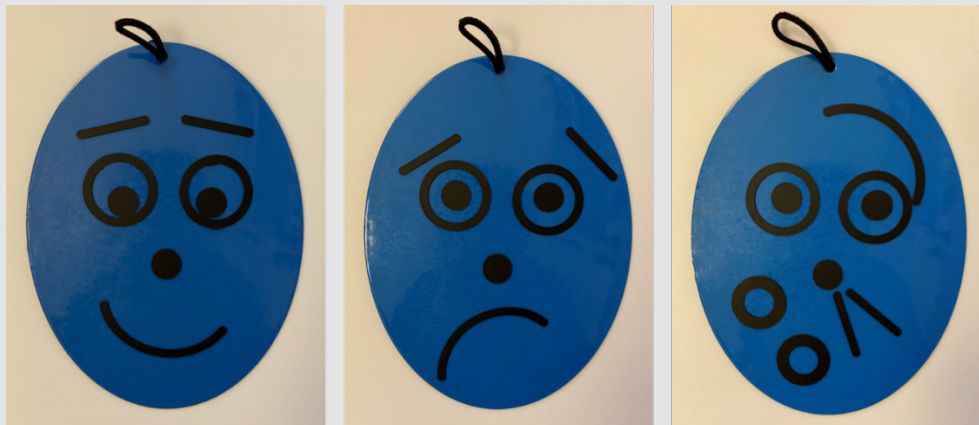
I eksemplet bruger Kasper både magnetansigtet til at udtrykke sine nuværende følelser, men viser også en bred variation i følelsestryk ved at skabe ansigter, der udtrykker forskellige følelser. Dette illustrerer hans evne til at bruge magnetansigtet som et redskab til at vise og kommunikere forskellige følelser.

I et andet eksempel på anvendelse af magnetansigtet brugte Villads på 6 år ansigtet til at fortælle sin mor, hvordan han havde det. I forbindelse med interviewet viser intervieweren magnetansigtet til Villads, som løber hen og finder sit eget magnetansigt, som han har liggende på værelset. Han laver et ansigt, og hans mor spørger ham: "Hvordan har Bo det?". Inden Villads svarer, beskriver moren med sine egne ord, at hun oplever situationen som afslappet og hyggelig, hvorefter Villads anvender magnetansigtet til at modsige dette ved at lave et ansigt med nedadvendte mundvige og en tåre på kinden. Villads forklarer, at 'Bo' er ked af det på grund af ondt i fingeren, hvilket moren bekræfter som følge af en skade tidligere på dagen. Eksemplet peger på, at barnet kan anvende ansigtet til at fortælle om sine følelser, og illustrerer også vigtigheden af at have en dialog om ansigtet, så barnet og den voksne (fx krisecentermedarbejderen eller moren) sammen med barnet kan tale om, hvad ansigtet signalerer.

I de andre interview udviste børnene også en engageret og reflekteret brug af magnetansigtet som et redskab til at udforske og formidle følelser (se tre eksempler i Figur 2.1).

Figur 2.1 Eksempler på brug af magnetansigtet FACE:IT

Illustrationer af forskellige følelser og et "fjolleansigt" lavet med magnetansigtet FACE:IT.

Kilde: VIVE.

Materialerne er intuitive og indbyder til leg

Når børnene i interviewene er blevet præsenteret for 'Bo på krisecenter'-materialerne, udviser de ofte både initiativ og kreativitet i mødet med materialerne, men også en forståelse for, hvordan Bo kan anvendes til at udtrykke sig.

Derudover viser børnene i interviewene, at de synes, det er sjovt at bruge materialerne – særligt magnetansigtet – ved at begynde at lege med materialerne, så snart de blev præsenteret for dem.

For alle de interviewede børn inviterede magnetansigtet intuitivt til leg og kreativitet. I interviewene viste børnene både, hvordan de selv kunne sidde og lege med ansigtet ved at lave forskellige følelser (fx alle de følelser, de kunne huske) og sjove ansigter, og hvordan de anvendte ansigtet til at interagere med andre – i disse situationer deres mor, som i nogle tilfælde deltog i interviewet sammen med dem. Interaktionen tog ofte udgangspunkt i, at moren spurgte "Hvordan har Bo det?", hvorefter barnet lavede et ansigt med magneter, og de sammen talte om, hvordan 'Bo' – og indforstået barnet – havde det. Et eksempel på dette er Villads på 6 år, som i interviewet udviser glæde ved at engagere sin mor (og interviewer) i hans leg med ansigtet:

Villads laver et ansigt og siger: "Mor, prøv at gætte, hvilket ansigt det er". Moren gætter på et glad ansigt, og det er rigtigt. Hun spørger, om han kan lave et ansigt, som viser, hvordan han har det lige nu. "Det skal jeg lige lave", siger Villads og går i gang med at flytte magneterne. Han viser den til sin mor, som siger: "Ej, er du helt fjollet inde i hovedet?". Villads fniser. Villads beder efterfølgende sin mor om at lave ansigter med magneterne.

Magneterne og skabelsen af ansigter tilføjer både en kreativ og legende dimension til samtalerne, hvor børnene selv kan styre samtalens indhold og retning, samtidig med at der også sker en refleksion over, hvilke stemninger ansigtet kan udtrykke. I det følgende fortæller Astrid på 10 år, at magnetansigtet ikke nødvendigvis behøver at blive brugt som dialogværktøj, men også kan fungere som et legetøj eller et fokuspunkt man kan forflytte sin opmærksomhed til:

På et tidspunkt, hvor vi talte, så havde jeg stadig det her 'Bo' noget bare til at være med imens, lave noget med imens. Men så lavede jeg sådan ... [viser en formation på magnetpladen]. Jeg prøvede bare at lave den mindste, men så endte det med at blive en elefant med et eller andet på. Et eller andet random.

Astrids oplevelse af at skabe en elefant eller andre formationer viser, at materialet går ud over blot at repræsentere ansigtsudtryk. Det illustrerer således, at børnene også kan lege med materialet og bruge deres fantasi.

Materialerne kan støtte barnet i samtaler med andre

'Bo på krisecenter'-materialerne kan anvendes af børnene i samtaler med andre, hvor de kan bidrage til, at barnet bliver styrende og får kontrol over samtalen, og støtte det i interaktionen med krisecentermedarbejderen, moren, søskende eller andre børn på krisecenteret.

Når børnene eksempelvis anvender magnetansigtet, er det dem, der styrer, hvilke ansigter de vil lave, og hvad de vil fortælle om dem. Det samme gør sig gældende, når de anvender BoSnakkeKortene fra spillet 'Kulør på humør', hvor de kan anvende 'Nej ta'-kort til at angive, hvis der er et spørgsmål, de ikke ønsker at svare på (se eksempler på BoSnakkeKort i Figur 2.2). Et eksempel på dette er Astrid på 10 år, som i interviewet fortæller, hvordan hun bruger 'Nej tak'-kortene til at styre, hvad hun ønsker at tale om med krisecentermedarbejderen:

Astrid: Hvis det er, at jeg ikke sådan – for eksempel nu leger vi, hvis jeg ikke har lyst til at svare på, hvordan jeg føler, når jeg føler mig udenfor, så kan jeg bare tage et lille Nej tak-kort. Men det store Nej tak-kort er, hvis man vil slutte et spil. Men så er der ét stort Nej tak-kort, som man kan tage og sige, at man ikke har lyst mere.

[Astrid fortæller, at hun ikke har haft behov for at bruge et Nej tak-kort endnu, fordi det ofte er spørgsmål, som hun ikke har noget imod at besvare].

Astrid: Når det spørger om min far, så er det sådan, at jeg kan godt svare på det, men det er ikke lige det, jeg har mest lyst til.

Interviewer: Kan du komme i tanke om nogen spørgsmål, som du for det meste gerne vil snakke om?

Astrid: For eksempel "Når jeg bliver stor, vil jeg arbejde som ...".

Uddraget fra interviewet med Astrid illustrerer, at spillet og muligheden for at sige fra bidrager til at skabe et rum, hvor børnene kan styre samtalen og undgå emner, som de ikke ønsker at tale om.

Figur 2.2 Eksempler på samtalekort fra spillet 'Kulør på humør'

Eksempler på samtalekort – eller BoSnakkekort – som både kan bruges i individuelle samtaler og som del af spil. I disse eksempler skal barnet fuldende sætningerne: "Når jeg er alene ...", "Jeg bliver megaglad, når ..." og "Når nogen slår ...".

Kilde: Spillet 'Kulør på humør'.

Materialerne kan anvendes i strukturerede og ikke-strukturerede aktiviteter

'Bo på krisecenter'-materialerne anvendes af børnene både i strukturerede og ikke-strukturerede aktiviteter. Alle børnene har prøvet at anvende ét eller flere af materialerne sammen med en børnefaglig medarbejder på krisecenteret, og nogle af børnene har også prøvet at anvende materialerne – særligt spillet 'Kulør på humør' – sammen med deres mor, søskende eller andre børn.

De fleste af børnene har kun haft adgang til materialerne, når de blev taget frem af krisecentermedarbejderen, mens enkelte selv har kunnet tage materialerne frem efter behov. Enkelte af børnene fortæller, at de ønsker at have materialerne (særligt magnetansigtet) på deres værelse, så de eksempelvis kan bruge det i kommunikationen med søskende i forbindelse med konflikter. Nogle af børnene efterspørger også at få materialerne med, når de skal fraflytte krisecenteret. Dette tyder på, at materialerne kan være en støtte for nogle børn i deres daglige kommunikation og ikke kun i strukturerede aktiviteter igangsat af krisecentermedarbejderen.

2.2 Børnenes oplevelser med materialerne

Gennem børnenes anvendelse af 'Bo på krisecenter'-materialerne giver flere af dem udtryk for, at de på forskellig vis bliver støttet i kommunikationen om deres oplevelser og følelser.

Som tidligere beskrevet, så udgør 'Bo på krisecenter'-materialerne én del af en samlet tilgang i krisecentermedarbejdernes arbejde med børnene. Det kan derfor være vanskeligt at isolere betydningen af 'Bo på krisecenter'-materialerne specifikt. I dette afsnit belyser vi derfor de forhold, som børnene selv fremhæver som betydningsfulde, når de i interviewene viser, hvordan de anvender materialerne.

Nemmere at vise end at sige med ord

Når børnene fortæller om 'Bo på krisecenter'-materialerne i interviewene, giver de alle udtryk for, at de er glade for materialerne. Når de bliver spurgt ind til, hvorfor de er glade for materialerne, giver flere af dem udtryk for, at materialerne hjælper dem i samtaler ved at give dem mulighed for at udtrykke sig på forskellige måder.

Flere af børnene fremhæver, at magnetansigtet giver dem mulighed for at udtrykke sig visuelt, ved at de kan vise deres følelser frem for at skulle beskrive dem med ord. I interviewet bliver Kasper på 8 år spurgt, om han kan sætte ord på sine følelser uden magnetansigtet, eller om han synes, det er nemmere at give udtryk for, hvordan han har det ved hjælp af ansigtet. Han svarer:

Kasper: *Med 'Bo'.*

Interviewer: *Hvorfor?*

Kasper: *Det ved jeg ikke ... Hvis man ikke gider at snakke om det, kan man bare vise det.*

Kasper fremhæver, at det er nemmere at vise følelser ved hjælp af magnetansigtet, især når man ikke har lyst til at tale om det. Dette understreger vigtigheden af nonverbal kommunikation og visualisering som et redskab til at udtrykke følelser. Astrid på 10 år fortæller også i interviewet, at spillet og magnetansigtet letter hendes kommunikation. På interviewerens spørgsmål om, hvilke materialer, hun bedst kan lide, svarer hun:

Det er nok spillet og det her [ansigt], fordi man kan sige, hvad man faktisk føler på en meget nemmere måde og sådan. Og spillet er sjovt.

Lignende beskrivelser går igen i flere af interviewene med børnene, som på forskellig vis fortæller, at materialerne fungerer som redskaber til at lette kommunikationen og skaber forståelse for deres oplevelser, da det giver dem mulighed for at udtrykke deres følelser på forskellig vis.

Understøtte samtaler om svære emner

Flere af børnene har anvendt 'Bo på krisecenter'-materialerne til at lette samtaler om vanskelige emner.

Et eksempel på dette er Villads på 6 år (se Boks 2.2). I lighed med eksemplet om Kasper tidligere, så viste Villads også i interviewet, hvordan han både tidligere havde brugt bogen 'Bo på krisecenter', og hvordan han i selve interview-situationen anvendte den til at sætte ord på et svært emne – i dette tilfælde, at han fornylig havde fået at vide, at hans far skal i fængsel.

Boks 2.2 Eksempel på anvendelse af bogen 'Bo på krisecenter'

Intervieweren spørger Villads på 6 år, om han nogle gange bruger bogen 'Bo på krisecenter'. Villads sidder med magnetansigtet i hænderne og svarer: "Den har vi læst". Intervieweren spørger, om Villads genkender nogle af billederne i bogen. Villads tager bogen, der ligger på bordet foran ham. Han begynder at bladre i den. "Jeg vil lige kigge", siger han og finder et billede i bogen og peger på det. Hans mor sidder ved siden af ham, og hun kigger på billedet og siger: "Det er en dreng, der tænker på, om faren skal i fængsel". "Far *skal* i fængsel", svarer Villads, og moren forklarer intervieweren, at de for nylig har fået at vide, at Villads' far skal i fængsel.

Kilde: Feltnoter og interview.

Flere af de andre børn udtrykte også genkendelighed, når de bladrede i bogen, og flere af dem satte også ord på forskellige billeder i bogen. Dette peger på, at bogen kan fungere som et rum for refleksion og dialog mellem børnene og de voksne omkring dem, herunder krisecentermedarbejderen og deres mor.

I et andet eksempel fortæller Mille på 6 år, hvordan hun har anvendt magnetansigtet til at tale om familiens situation i samtaler med krisecentermedarbejderen:

Mille finder magnetansigtet på bordet. Ansigtet ligger med et ked af det-ansigt, og straks laver hun det om til et glad ansigt. Interviewer spørger, hvad man kan bruge ansigtet til, og Mille svarer: "Man kan bruge 'Bo' til at snakke med. Mest om, hvad der er sket". Interviewer spørger, hvad det kan være, og Mille svarer: "Hvad der sker på krisecenteret, og før vi kom på krisecenteret".

I interviewet giver Mille således udtryk for, at hun kan snakke 'med Bo', hvilket i denne sammenhæng henviser til, at hun kan bruge magnetansigtet til at "tale igennem" og på den måde udtrykke sig. På den måde kan materialerne – i eksemplerne her særligt bogen 'Bo på krisecenter' og magnetansigtet – støtte børnene i samtaler, der handler om svære emner, og bidrage til, at de kan give udtryk for deres tanker og følelser.

2.3 Mødrenes oplevelser med materialerne

'Bo på krisecenter'-materialerne er primært målrettet børn, der flytter på krisecenter, mens der er færre materialer til mødrene. I interviewene forholder mødre sig både til materialerne til børn – herunder hvilken betydning, de oplever, at materialerne har eller har haft for deres barn – og materialerne målrettet mødrene selv.¹

Det er vigtigt at understrege, at dette afsnit beskriver, hvilken *betydning mødre* oplever, at materialerne har for børnene, hvilket kan adskille sig fra, hvordan børnene selv oplever materialerne. Mødre har dog et godt kendskab til deres børn og har oplevet deres kommunikation både før og under krisecenteropholdet, hvilket gør dem i stand til at reflektere over, hvilken betydning materialerne har haft.

Positiv betydning for kommunikationen med børnene

Flere af mødrene fortæller, at deres barn udviser interesse for 'Bo på krisecenter'-materialerne ved at tale om dem og spørge efter dem, eksempelvis magnetansigtet eller spillet. Dette peger – sammen med børnenes aktive brug af materialerne under interviewene – på, at børnene har en positiv respons i relation til materialerne. En af mødrene, Signe, fortæller i det følgende om sine to børn, og hvordan de taler om de forskellige materialer. De bruger eksempelvis videoer og ser dem sammen. Hun fortæller, i lighed med de andre mødre, at

¹ Bogen 'Mor og barn', som er målrettet mødre på krisecenter, blev først udgivet i løbet af evalueringsperioden, og det er derfor ikke alle de interviewede mødre, der har kendskab til eller har anvendt denne bog.

materialerne har hjulpet børnene i forhold til at føle, at deres historie og følelser var okay, fordi 'Bo' har det ligesådan:

Jeg synes, at jeg kan mærke den forandring, at de ligesom ret tidligt følte, at deres historier var okay, fordi at der også er en, der hedder Bo, der bor her, de tror jo virkelig, at Bo er rigtig, en rigtig person. Og det her med, at det er okay at have det sådan, og det var også okay at savne sin børnehave og okay at være bange. Men det er også den måde, de er blevet mødt af personalet på, fx at man kan have lov at lave et vredt ansigt, fordi han er en meget vred person. Så er det okay, at man er vred. Der er ikke noget galt med dig. Derfor bliver det lettere, og de snakker mere og mere om Bo og bruger det mere og mere i hverdagen. Også fordi der hænger en masse billeder med Bo og følelser, hvor de [børnene] for eksempel peger på robusthedscirklen og fortæller mig, hvilken fase de er i, fordi de har lært det.

De fleste af mødrene giver udtryk for, at 'Bo på krisecenter'-materialerne har haft en positiv betydning for børnenes evne til at kommunikere om deres oplevelser og følelser. Mødrene fremhæver særligt materialernes visuelle kvaliteter, som de oplever gør det lettere for børnene at udtrykke sig – både til mødrene og krisecentermedarbejderne.

En af mødrene har gennem sit arbejde selv stiftet bekendtskab med magnetansigtet, og hun oplever, at redskabet gør det lettere for børn og krisecentermedarbejdere at have samtaler om følelser. I forhold til sit eget barn, så har hun set en positiv udvikling, hvor 'Bo på krisecenter'-materialerne har støttet hendes barn i at åbne op om forskellige oplevelser og følelser, særligt i relation til faren. Moren fortæller, at datteren, før de flyttede på krisecenter, ofte holdt sine overvejelser og følelser for sig selv, men under krisecenteropholdet er begyndt at sætte ord på disse.

Vigtigt at tilpasse materialerne til den enkeltes situation

Mens alle mødrene fremhæver, at materialerne har bidraget til at støtte deres barn i kommunikationen omkring barnets oplevelser, følelser og tanker, så giver de fleste også udtryk for, at det er vigtigt at tilpasse materialerne, så de tager udgangspunkt i den enkeltes situation.

Et eksempel på dette er moren, Betina, som fortæller, at hendes børn overordnet set har fundet materialerne sjove og engagerende, men at det samtidig har været nødvendigt at tilpasse materialerne børnenes alder og deres følelsesmæssige situation. En anden mor, Signe, peger ligeledes på et behov for at tilpasse og tage højde for børnenes forskellige tempi og følelsesmæssige ressourcer. Moren fortæller eksempelvis, at hendes barn har behov for at vide,

hvad der skal ske, især når de skal bruge 'Bo på krisecenter'-materialerne, hvilket tyder på, at barnet har behov for en tydelig struktur og forberedelse for at føle sig tryk i samtalerne og aktiviteter.

Derudover giver Signe udtryk for en dobbelthed og et opmærksomhedspunkt, når søskende anvender materialerne og bliver bedre til at udtrykke deres følelser. Hun fortæller, at særligt magnetansigtet har gjort det nemmere for hendes ene barn at udtrykke sine følelser, men at det samtidig har skabt udfordringer i forhold til hendes andet barn, da de to børn har forskellige perspektiver på deres far, som har udøvet volden. Her er det en styrke ved materialerne, at de støtter børnene i at kunne udtrykke deres forskellige – og i dette tilfælde – modsatrettede følelser. Dette kan dog medføre konflikter i familien, da forskellige følelser bliver gjort tydelige. Dette peger på vigtigheden af både at have fokus på børnenes individuelle samtalebehov og oplevelser, men også være opmærksom på håndteringen af forskellige følelser inden for familien, da en øget kommunikation om svære emner kan medføre, at oplevelser og følelser, der ikke tidligere er blevet italesat, bringes op til overfladen.

Endelig påpeger en af mødrene, Pia, at materialerne ikke er intuitive for alle, og at der derfor er behov for, at nogle mødre støttes og vejledes i brugen af materialerne for at sikre, at barnet får udbytte af materialerne. Pia fortæller:

De [krisecentermedarbejderne] har selv tilpasset materialerne lidt, så de passer til familiens situation, men det giver også god mening, at man ikke kan lave en bog, der passer præcis til de enkelte familier. Men det har også noget at gøre med, hvordan man bliver introduceret til materialerne – [krisecentermedarbejderen] var meget glad for materialerne, og det "smittede" lidt af. Hvis det var en medarbejder, der bare havde lagt det foran mig og ikke havde været så engageret omkring det, havde jeg nok ikke brugt dem. Man har brug for, at der er en, der sætter en ind i det, og at det er let at gå til. Det har været ret overskueligt at gå til, når man er blevet sat ind i det.

Dette uddrag peger både på betydningen af at blive introduceret til materialerne, men også betydningen af, hvor engageret krisecentermedarbejderen er i materialerne. Moren italesætter således, at anvendelsen af materialerne ikke alene er knyttet til, hvor intuitive de er at bruge i sig selv, men også afhænger af den enkelte krisecentermedarbejder.

Begrænset repræsentativitet

Sammen med mødrenes oplevelser af nødvendigheden af at tilpasse materialerne, så peger nogle af mødrene også på, at materialerne har en begrænsning i forhold til repræsentativitet.

Nogle af mødrene efterspørger større diversitet i figurerne, eksempelvis ved at udvikle flere figurer, som kan bruges i rollespil og leg. En af mødrene mener, at dette kunne bidrage til, at figurerne bliver mere integreret i børnenes daglige liv på krisecenteret. Enkelte af mødrene efterspørger også større mangfoldighed i ansigter på figurerne.

I forlængelse af dette – samt mødrenes pointe om, at materialerne skal tilpasses det enkelte barn – efterspørger nogle af mødrene, at materialerne i højere grad kan "personificeres", så de i højere grad reflekterer forskellige typer af personer og familietyper. Signe siger:

Magneten [dvs. magnetansigtet] er rigtig god, men måske at det bliver mere personificeret. Altså magneten er meget sådan drenget. At der måske var en, der passede til et mor-ansigt, som var nemmere for dem. Eksempelvis en med noget langt hår. At det blev mere personliggjort.

Ved at få flere figurer eller mulighed for at skabe større genkendelighed ved at barnet eller morens person i højere grad blev reflekteret i selve materialet, kunne det ifølge denne mor være med til at skabe et inkluderende miljø, som nogle børn (og mødre) i højere grad kan spejle sig i.

Støtte og vejledning til moren

Bogen 'Mor og barn' er målrettet mødrene og indeholder informationer og redskaber, som mødrene kan anvende i relation til deres barn. 'Mor og Barn'-bogen giver indsigt i, hvordan nervesystemet fungerer, hvad der sætter det i alarmberedskab, og hvordan moren kan hjælpe barnet med at falde til ro. Bogen beskriver eksempelvis, hvordan barnet håndterer svære følelser, hvordan moren kan støtte barnets følelsesregulering, lege og aktiviteter (fx tegne, puslespil, fangeleg, madlavning, se film), og voldsspiralen.

De mødre, som er blevet introduceret til bogen, beskriver indholdet positivt og anser bogen for at være et informativt opslagsværk. Det varierer dog, hvor meget mødrene har anvendt bogen, og de beskriver alle, at de anvender den efter behov. Mødrene fremhæver, at det primært er de redskaber, som børnene også er blevet introduceret til og anvender (fx humørmåleren og robust-hedscirklen), som de bruger bogen til. Disse redskaber kan både bruges i interaktion med barnet, men også til at give mødrene en forståelse af barnet og barnets reaktioner. Eksempelvis fortæller en af mødrene, at robusthedscirklen har givet hende en bedre forståelse af børnenes følelsesmæssige tilstand og reaktioner.

Endelig fremhæver mødrene vigtigheden af at blive introduceret til redskaberne i 'Mor og barn'-bogen, for at redskaberne kommer til at fungere i relation til barnet. En af mødrene fortæller, at hun blot har fået bogen, men ikke er

blevet introduceret til indholdet af bogen. Hun har derfor selv skullet sætte sig ind i bogens indhold og har indtil videre kun brugt den i begrænset omfang. En anden mor, Betina, er derimod blevet præsenteret for materialerne af krisecentermedarbejderen. Hun fortæller:

Jeg synes, det [materialerne] er interessant, og jeg kunne godt tænke mig at holde fast i det. Og så er medarbejderne gode til at præsentere det og fortælle, hvad det går ud på, på en måde, så det føles rart, og så man får en forståelse for det.

For Betina har krisecentermedarbejderens præsentation af materialerne været med til at give hende en forståelse af formålet med materialerne, og hvordan de skal bruges. Dette har virket positivt på Betina, som gerne vil holde fast i at bruge materialerne og peger på betydningen af krisecentermedarbejderen og dennes rolle i at forklare, hvordan materialerne kan være gavnlige.

3 Medarbejdernes oplevelse af at arbejde med materialerne

På krisecentrene anvendes 'Bo på krisecenter'-materialerne af børnefaglige medarbejdere i arbejdet med børn og mødre, der flytter på krisecenter.

Blandt de krisecentre, der har deltaget i interviews i forbindelse med denne evaluering, varierer det fra krisecenter til krisecenter, hvordan og hvor meget de anvender materialerne. På nogle krisecentre er det en enkelt børnefaglig medarbejder, der anvender materialerne, mens det på andre krisecentre anvendes af et team af børnefaglige medarbejdere eller er blevet bredt ud til andre krisecentermedarbejdere med fokus på arbejdet med mødre og kvinder uden børn.

Dette kapitel præsenterer krisecentermedarbejdernes oplevelse af at arbejde med 'Bo på krisecenter'-materialerne. De ni medarbejdere, der har deltaget i interviews, er alle børnefaglige medarbejdere. Kapitlet beskriver først medarbejdernes motivation for at begynde at anvende materialerne. Herefter beskriver kapitlet, hvordan medarbejderne oplever at arbejde med materialerne, og hvilket udbytte de oplever, at det har for børnene og mødrene. Endelig beskrives til sidst medarbejdernes oplevede udfordringer samt forslag til det videre arbejde med materialerne.

3.1 Motivation og behov for materialerne

Krisecentermedarbejderne i denne evaluering er blevet introduceret til materialerne på forskellige måder. Mens medarbejderne fra Region Syddanmark har været en del af pilotprojektet, så er medarbejderne fra de nye krisecentre først blevet introduceret til materialerne i forbindelse med undervisningsforløbet. Nogle af disse medarbejdere havde hørt om materialerne før, men de fleste blev gjort opmærksom på dem af deres leder.

Behov for materialer på dansk

'Bo på krisecenter'-materialerne er de første materialer målrettet børn på krisecenter, som er udgivet på dansk, og nogle af medarbejderne giver – som citatet herunder illustrerer – udtryk for, at de oplevede at mangle et lettilgængeligt materiale på dansk. Flere af krisecentermedarbejderne fortæller, at de tidligere har udformet deres egne materialer til arbejdet med børnene og mød-

rene, eksempelvis deres egne bøger og spil. Nogle af krisecentermedarbejderne anvendte derfor allerede lignende materialer, og nogle oplevede derfor ikke et behov for materialerne. Udviklingen af egne materialer afhænger dog af den enkelte krisecentermedarbejder og er derfor ofte individuelle. Specifikt fremhæver nogle af krisecentermedarbejderne, at de savnede nogle visuelle materialer på dansk, så de ikke altid selv skulle finde eller opfinde relevante materialer, mens andre fremhæver, at de savnede materialer til at hjælpe børn med at udtrykke deres følelser.

Vi blev introduceret til det og syntes, det var mega spændende. Fordi vi lige præcis manglede materialer, syntes vi – eller det er der bred enighed om. Et lettilgængeligt materiale, som er nemt at gå til.

Mona

Krisecentermedarbejder

Materialerne skaber bekræftelse og systematik i arbejdet

Før krisecentermedarbejderne begyndte at anvende 'Bo på krisecenter'-materialerne, anvendte de (som beskrevet ovenfor) ofte lignende materialer og baserede deres arbejde på nogle af de samme teoretiske principper som 'Bo på krisecenter'-materialerne. For de deltagende krisecentermedarbejdere har materialerne således ikke erstattet tidligere måder at arbejde med målgruppen på, men har for de fleste medarbejdere fungeret som en bekræftelse af måder, de allerede arbejdede på. I citatet nedenfor fortæller en medarbejder, hvordan principperne bag materialerne vil være genkendelige for mange, men at det særlige ved 'Bo på krisecenter'-materialerne er, at de tilbyder et samlet sæt materialer. I den forbindelse fremhæver flere af medarbejderne, at den undervisning, de har modtaget – herunder særligt undervisningens teoretiske del – har bidraget til at genopfriske og styrke deres viden og tilgange i arbejdet med målgruppen.

Flere af medarbejderne giver udtryk for, at 'Bo på krisecenter'-materialerne har skabt en større systematik i deres måde at arbejde på, og nogle nævner også, at det har skabt et fællesskab omkring en fælles metode, som kan understøtte sparring både internt på krisecenteret (hvis flere anvender materialerne) og på tværs af krisecentre. En af krisecentermedarbejderne peger på, at dette har skabt et rum for sparring og erfaringsudveksling, som vedkommende før har manglet, da man til daglig ofte står meget alene med sit arbejde på et krisecenter.

De her grundfølelser, som 'Bo' har, er jo også noget, vi arbejdede med [allerede], og altså som jeg også har fået undervisning i på andre måder. Så mange af de ting de [udviklerne af materialerne] har med ind, er jo noget, som den terapeutiske og pædagogiske verden er præ-senteret for mange gange i deres uddannelsesliv. Men her er det ligesom samlet med en hel historie, som er for børn. Det synes jeg er ret positivt og godt fundet på.

Hanne

Krisecentermedarbejder

Endelig peger enkelte medarbejdere på, at mens 'Bo på krisecenter'-materialerne har skabt en øget systematik i arbejdet med børnene, så har det ikke på samme måde skabt en øget systematik i arbejdet med mødrene. På et af krisecentrene fortæller en medarbejder, at de ikke har udviklet en fast procedure for, hvordan og hvornår i løbet af opholdet, at de eksempelvis introducerer 'Mor og barn'-bogen til mødrene, men at det er noget, de arbejder på.

Materialerne anvendes i samspil med andre tilgange og metoder

'Bo på krisecenter'-materialerne anvendes på tværs af krisecentrene i et samspil med andre tilgange og metoder (se også kapitel 2). Materialerne forstås derfor af medarbejderne som et supplement til andre eksisterende måder at arbejde med børnene og mødrene på.

Andre materialer, metoder og tilgange, der anvendes i arbejdet med børn og mødre, er eksempelvis materialer fra Lev Uden Vold (fx bogen 'Mig og min (særlige) rygsæk' (Nannestad, 2019)), metoderne NADA (National Acupuncture Dextoxification Association) og NUSSA (Neuroaffektiv Udviklingspsykologisk Struktureret Social Aktivitet) samt tegne- og legeterapi. Alle krisecentermedarbejderne fremhæver, at valget af metode eller tilgang tager udgangspunkt i det enkelte barn og afhænger af barnets alder og færdigheder samt barnet og morens behov og situation.

3.2 Understøttelse af arbejdet med børn og mødre

På tværs af de deltagende krisecentre i denne evaluering er der forskel på, hvor meget 'Bo på krisecenter'-materialerne er blevet integreret på krisecentrene. Nogle krisecentre har valgt, at visualiseringerne fra 'Bo på krisecenter'-materialerne skal være synlige på hele krisecenteret, og eksempelvis inkorporeret figurerne i deres velkomstmateriale til børn og mødre, mens andre krisecentre har taget et valg om, at 'Bo på krisecenter'-materialerne ikke skal gennemsyre hele krisecenterets arbejde. Det betyder også, at mens nogle krisecentre har en fast procedure for, hvordan og hvornår de introducerer familierne for materialerne, så anvender andre krisecentre materialerne efter behov. Der er derfor stor forskel på, hvor meget materialerne fylder – både i den fysiske indretning og i det daglige arbejde – på tværs af krisecentrene.

Lettligængelige og fleksible materialer i arbejdet med børn og mødre

'Bo på krisecenter'-materialerne beskrives af de fleste krisecentermedarbejdere som lettligængelige og fleksible, hvilket er vigtigt i det daglige arbejde på et krisecenter, hvor hverdagen kan være uforudsigelig, og målgruppen kan have forskellige og skiftende behov.

Jeg plejer at starte med spillet, og der får jeg fornemmelsen af, om barnet kan og er interesseret i det, eller godt kan fastholdes i det. Så det er ofte spillet, jeg starter med, og der får man jo sat ord på virkelig mange ting. Det der med, at man skal trække de der kort og sådan, det er virkelig fint. Og så afhænger det egentlig meget af, hvilken interesse barnet udviser for det. Altså, jeg trækker det ikke ned over hovedet på nogen. Så hvis jeg får en oplevelse af, at det ikke siger dem noget, så kan det være, jeg prøver bogen eller den lille bog med vejtrækningsøvelser.

Lisbeth

Krisecentermedarbejder

I interviewene med krisecentermedarbejderne fortæller de, at de anvender en række af 'Bo på krisecenter'-materialerne. Det varierer dog fra medarbejder til medarbejder, hvor mange af materialerne de anvender og hvor ofte. I citatet

ovenfor fortæller en medarbejder, hvordan vedkommende veksler mellem de forskellige materialer for at afdække, hvordan barnet tager imod materialerne, og om et eller flere af materialerne vil være meningsfulde at anvende med det pågældende barn.

Alle krisecentermedarbejderne nævner, at de anvender eller har anvendt magnetansigtet FACE:IT, som de beskriver som et nemt og intuitivt redskab at anvende. Blandt medarbejderne fra de nye krisecentre, der fortsat var i gang med undervisningen i løbet af evalueringsperioden, nævner nogle af dem, at magnetansigtet var det første, som de blev introduceret til, og at nogle også havde set ansigtet i andre sammenhænge, hvilket kan være årsagen til, at det er det redskab, de primært har anvendt indtil nu. På tværs af krisecentrene fortæller nogle af medarbejderne om magnetansigtets forskellige anvendelsesmuligheder, hvor nogle udelukkende anvender magnetansigtet i samtaler mellem medarbejderen og barnet, mens enkelte også anvender magnetansigtet på møder med krisecentrenes beboere, hvor der både deltager børn og voksne. I sidstnævnte tilfælde bruges magnetansigtet til, at beboerne laver et ansigt og fortæller de andre beboere, hvorfor det ser ud, som det gør.

De fleste krisecentermedarbejdere anvender også bogen 'Bo på krisecenter', som anvendes i samtaler mellem medarbejderen og barnet. Derudover anvender flere af krisecentermedarbejderne spillet 'Kulør på humør' og 'Bos ØV spil' – disse anvendes både i samtaler, hvor det kun er medarbejderen og barnet der deltager, og i samtaler, hvor andre deltager, såsom moren, søskende eller andre børn på krisecenteret. Nogle af medarbejderne fortæller, at spillene er gode til at åbne samtaler op – både i løbet af spillet og efter spillet. Det samme gør sig gældende for BoSnakkeKortene, som også kan bruges til at starte en samtale. Derudover anvender nogle af medarbejderne "humørmåleren" eller "humørmåtten" til at få en indikation af, hvordan barnet har det. I løbet af evalueringsperioden modtog krisecentrene bogen 'Mor og barn' målrettet mødrene. Det var derfor kun få af medarbejderne, der havde nået at arbejde med denne bog. Mens nogle gav udtryk for, at de havde savnet denne bog, da den samler nogle vigtige redskaber til moren, så gav enkelte andre udtryk for, at de enten ikke havde behov for bogen eller var bekymrede for, hvordan mødrene ville reagere på bogen (fx om mødrene ville tænke, at de skal kunne det hele for at være en god mor og derfor ikke havde anvendt den).

Når krisecentermedarbejderne anvender materialerne, fortæller de, at mange af materialerne er nemme at anvende, da de ikke selv skal finde på en historie, eller hvad de vil spørge barnet om – dog fremhæver nogle, at magnetansigtet kræver lidt mere, da de her ikke blot kan læse et kort højt eller fortælle om en side i bogen. Alle medarbejderne fortæller, at de ofte tilpasser materialerne, så de passer til det enkelte barn og den pågældende situation. Anvendelsen af materialerne tilpasses eksempelvis barnets alder, hvor medarbejderne i arbej-

det med yngre børn har mest fokus på billederne og de forskellige visualiseringer, mens de med ældre børn har fokus på både billeder og tekst. Særligt fremhæves behovet for at tilpasse bogen 'Bo på krisecenter' til det enkelte barn. På tværs af interviewene fortæller krisecentermedarbejderne, at de 'plukker i bogen' frem for at læse den fra ende til anden, så fortællingen passer til barnets historie og oplevelser. Eksempelvis fortæller nogle af medarbejderne, at bogens indhold om fysisk vold kan virke voldsomt eller skræmmende for børn, som ikke har oplevet denne voldsform. En medarbejder fortæller også, at vedkommende har sat papirlapper over noget af teksten og digtet en tekst, som bedre passede til det pågældende barn. Nogle medarbejdere – som citatet herunder illustrerer – tilpasser også bogen for at undgå bestemte ord, og en anden arbejder fortæller eksempelvis, at vedkommende undlader at bruge bogens bandeord. I den forbindelse fremhæver flere af medarbejderne, at 'Bo på krisecenter'-materialerne er alsidige, fleksible og nemme at tilpasse, hvilket er vigtigt i arbejdet med en målgruppe, som består af børn i forskellige aldre og familier med forskellige oplevelser og behov.

“

Jeg vil råde til, at man lige læser den [bogen] igennem først og ser, om der er nogle sider, der ikke giver mening for familien. Fordi der er nogle sider, der godt kan virke lidt voldsomme i forhold til ... og det er jo sådan, det er i nogle familier, at der er blevet sagt 'luder', men så er der nogle familier, hvor det vil være for voldsomt, og det ikke rammer ind i deres familie. Så vil jeg ikke læse de sider.

Anitta

Krisecentermedarbejder

Som beskrevet i indledningen af denne evaluering blev materialerne af forskellige årsager kun anvendt i begrænset omfang i løbet af evalueringsperioden. Nogle medarbejdere fremhæver i den forbindelse, at de konkrete værktøjer, som tilbydes gennem 'Bo'-materialerne, kan være en støtte for medarbejderen efter "stille perioder", da medarbejderne via materialerne har adgang til nogle lettilgængelige værktøjer, som nemt kan tages i anvendelse, når behovet opstår.

Materialerne henvender sig ikke til alle børn og mødre

På trods af materialernes fleksibilitet, så fortæller krisecentermedarbejderne på tværs af interviewene, at materialerne ikke fungerer til alle børn og mødre. Det handler særligt om barnets alder og færdigheder og om morens situation.

I forhold til arbejdet med børnene fortæller flere af krisecentermedarbejderne, at flere af materialerne primært er anvendelige for børn fra 3-5-årsalderen og op til teenagealderen. Det drejer sig særligt om magnetansigtet, som medarbejderne forklarer kræver, at børnene har en forståelse for forskellige følelser og et sprog, så de kan sætte ord på deres følelser.

Jeg har ikke brugt 'Bo' i lang tid, fordi de børn, vi har haft, har været helt spædbørn og op til 4-5 år, og de er simpelthen for små til det der. Vi har to drenge lige nu, som begge er 6 år, og der har jeg forsøgt i starten ... men de kan slet ikke rumme det og tage det ind. Men jeg har haft en anden 6-årig, som kunne, og som var vildt glad for spillet. Og der er det måske lidt ... piger kan måske godt ved 6 år, men drenge tænker jeg skal være 7-8 år, før det giver mening. Men det er svært at sige.

Lisbeth

Krisecentermedarbejder

Ved hjælp af bogen 'Bo viser sine følelser' kan yngre børn blive introduceret for forskellige følelser og samtaler heromkring. Derudover er der kun få medarbejdere, der har anvendt magnetansigtet til unge. Ligeledes giver flere af medarbejderne udtryk for, at bogen 'Bo på krisecenter' også primært henvender sig til børn i 3-5-årsalderen og op til teenagealderen. Bogen kan dog både læses højt, og der er mulighed for at tale ud fra billeder, hvilket gør, at børn i forskellige aldre kan anvende bogen. En medarbejder fortæller i citatet nedenfor, at vedkommende ikke har anvendt materialerne i en periode, fordi børnene har været for unge, men også, at køn kan spille en rolle. Endelig fremhæver flere at spillene 'Kulør på humør' og 'Bos ØV spil' samt BoSnakkeKortene kan anvendes af både børn og unge samt voksne (fx mødre).

I forhold til arbejdet med mødrene giver nogle af krisecentermedarbejderne udtryk for, at det ikke er alle mødre, der kan anvende materialerne, og nogle situationer, hvor det ikke vil være hensigtsmæssigt. Disse medarbejdere siger,

at bogen 'Mor og barn' og redskaberne heri (fx robusthedscirklen) kræver, at moren har bestemte færdigheder og ressourcer for at kunne anvende dem, og at bogen derfor først introduceres, efter at familien har boet noget tid på krisecenteret. Eksempelvis nævner nogle medarbejdere, at mødre på krisecenter ofte er udfordrede på forskellig vis (fx at de kan mangle overskud eller har sproglige udfordringer), hvilket betyder, at 'Mor og barn'-bogen ikke er meningsfuld for mødrene og deres situation. En medarbejder fortæller også, at vedkommende er meget bevidst om, hvordan bogen introduceres til moren, så mødrene ikke får en oplevelse af, at de ikke gør det godt nok. En anden medarbejder nævner i den forbindelse, at undervisningen, der foregår i regi af 'Bo på krisecenter'-materialerne, i højere grad også kunne fokusere på, hvad det vil sige at være forælder i den situation, som kvinderne står i efter at være flyttet på krisecenter.

3.3 Materialernes betydning for børn og mødre

Krisecentermedarbejderne anvender ofte 'Bo på krisecenter'-materialerne i samspil med andre redskaber og tilgange. I interviewene er de blevet spurgt om, hvad de oplever, at børnene og mødre får ud af at bruge de forskellige materialer i 'Bo på krisecenter'. Dette beskrives i det følgende, men det er vigtigt at understrege, at dette afsnit beskriver, hvilken betydning *krisecentermedarbejderne* oplever, at materialerne har for børnene og mødrene, mens børnenes og mødrenes egne erfaringer er præsenteret i kapitel 2.

Materialerne kan hjælpe til at sætte ord på oplevelser og følelser

'Bo på krisecenter'-materialerne kan ifølge krisecentermedarbejderne bidrage til at åbne samtaler op med børn og mødre om deres oplevelser og følelser i forbindelse med volden og det at flytte på krisecenter.

Materialerne kan understøtte samtaler mellem barnet og krisecentermedarbejderen ved at åbne samtaler op, eksempelvis ved at bruge magnetansigtet til at få en fornemmelse af, hvordan barnet har det den pågældende dag eller i relation til bestemte personer eller situationer. Spillet 'Kulør på humør' og BoSnakkeKortene kan også bidrage til at igangsætte samtaler om forskellige emner både med barnet alene eller sammen med barnet og moren. En af medarbejderne fremhæver, at enkeltheden og den begrænsede tekst i materialerne gør, at barnet og moren selv kan sætte ord på deres egne oplevelser.

Flere af krisecentermedarbejderne fortæller, at materialerne på forskellig vis kan støtte børnene i at sætte ord på deres oplevelser og følelser. Nogle fremhæver, at børn og mødre kan mangle et sprog for at tale om volden og det at flytte på krisecenter, hvilket materialerne kan hjælpe med (fx giver bogen 'Bo

på krisecenter' mulighed for at tale om forskellige oplevelser og situationer før, under og efter krisecenteropholdet). En medarbejder forklarer i citatet herunder, at materialerne kan støtte børnene i at sætte ord på deres tanker og følelser, herunder den "dobbelthed", som de kan opleve efter at være flyttet på krisecenter – hvor de på den ene side har oplevet voldsomme hændelser i familien, men på den anden side også kan savne den far, som de er flyttet fra (se et uddrag om dette fra bogen 'Bo på krisecenter' i Figur 3.1).

Det giver dem [børnene] rum til at sætte ord på de følelser og ting, de går med, fordi det er så dobbelt at være på krisecenter. En ting er, at man måske er flygtet fra far, som måske kan være voldsudøver, man har været vidne til nogle grumme ting, og så er der også et savn, som bare er længsel. Så det giver bare en mulighed for at få nogle samtaler i gang ud fra 'Bo'. Og de samtaler giver mig enormt meget, når jeg senere skal beskrive de her børn, for de kommer med deres fortællinger. Så 'Bo' giver mulighed for at sætte ord på det, der fylder.

Mona

Krisecentermedarbejder

En medarbejder fremhæver også, at det at få et sprog for deres oplevelser er vigtigt i forhold til at kunne sætte ord på deres historie og på den måde støtte dem i at ændre narrativet, hvilket kan skabe ro omkring dem og deres oplevelser. Endelig peger nogle af medarbejderne på, at børnene både kan spejle sig i materialerne og i hinanden, når de anvendes sammen med andre børn. Eksempelvis giver bogen 'Bo på krisecenter' mulighed for, at børnene kan spejle sig i forskellige oplevelser og følelser, ligesom børnene kan spejle sig i hinanden, når materialerne anvendes i grupper.

Figur 3.1 Uddrag fra bogen 'Bo på krisecenter'

Uddrag fra bogen 'Bo på krisecenter', som her beskriver den dobbelthed, som nogle børn kan opleve i relation til en far, som udøver vold.

Kilde: Møller, Rahbæk, & Juhl, 2022, s. 8-9.

Materialerne muliggør forskellige måder at udtrykke sig på

'Bo på krisecenter'-materialerne består – som tidligere beskrevet – af flere forskellige former for materialer. Denne variation muliggør, ifølge flere af krisecentermedarbejderne, at børnene kan udtrykke sig på forskellige måder.

Brugen af materialerne kan gøre det nemmere for nogle børn at give udtryk for, hvordan de har det, og fortælle om deres oplevelser. Det fremhæver en af medarbejderne, som oplever, at det for nogle børn er nemmere at tale om, hvad 'Bo' har oplevet, frem for at bruge "jeg" til at fortælle om deres oplevelser. Ifølge denne medarbejder gør det, at de kan tale om 'Bo' frem for dem selv, at det bliver mindre farligt og følsomt at tale om forskellige oplevelser. Materialerne giver også mulighed for at udtrykke sig på forskellige og kreative måder. Eksempelvis fortæller en medarbejder, at det at kunne illustrere sine følelser via magnetansigtet for nogle børn er nemmere, da de kan have svært ved at beskrive det samme med ord. En anden medarbejder fortæller, at materialerne kan anvendes på kreativ vis. Som eksempel beskriver denne medarbejder, hvordan vedkommende sammen med et barn anvendte forskellige 'Bo'-ansigter til at sætte på eksisterende legetøjsfigurer, hvorigennem barnet via figurerne kunne fortælle om sine oplevelser.

Gennemgående materialer kan skabe genkendelighed og sammenhæng for familierne

At anvende et materiale, der går igen internt og på tværs af krisecentre, kan være med til at skabe genkendelighed og sammenhæng for familier, der flytter på krisecenter.

Som beskrevet ovenfor, er der forskel på, hvor synlig 'Bo' er på de forskellige krisecentre. På nogle af krisecentrene har de indarbejdet figurerne og illustrationerne fra materialerne forskellige steder, eksempelvis i deres velkomstfolder og ved at hænge plakater med materialerne op. Dette har de gjort for at gøre figurerne genkendelige for beboerne og invitere til samtaler om materialerne. Dette er ifølge nogle af medarbejderne med til at skabe genkendelighed for børnene og mødrene, da det er de samme illustrationer, de ser i hverdagen på krisecenteret. Flere af krisecentermedarbejderne giver i den forbindelse også udtryk for, at det at have fået et samlet materiale til danske krisecentre, er med til at skabe genkendelighed for de familier, der flytter mellem krisecentre. Det kan ifølge en af medarbejderne både gøre flytningen nemmere for barnet og moren, da de ikke skal forholde sig til nye materialer, og også gøre det nemmere for medarbejderne på det nye krisecenter, der skal overtage arbejdet med barnet og moren. Endelig kan det at have et samlet materiale, der både anvendes af barnet og moren, ifølge en af krisecentermedarbejderne – som gengives i citatet nedenfor – også være med til at skabe en sammenhæng for hele familien, som vedkommende før har savnet.

Et materiale, jeg bestemt har savnet. Hele vejen rundt, både til mødre og børn og de unge. Det giver en sammenhæng for hele familien.

Mette

Krisecentermedarbejder

Støtte og redskaber til moren

Det er ikke alle krisecentermedarbejderne, der anvender 'Bo på krisecenter'-materialerne med mødrene. Nogle fortæller, at de primært har fokuseret på materialerne til børnene og ikke er kommet rigtigt i gang med materialerne målrettet mødrene. Blandt de medarbejdere, som anvender materialerne i relation til mødrene, fortæller de, at materialerne kan hjælpe mødrene til at spejle sig i andres oplevelser og bidrage til at åbne samtaler om forskellige emner op. Nogle af medarbejderne giver også udtryk for, at materialerne giver mødrene nogle konkrete redskaber, som de kan anvende i relation til deres

barn, eksempelvis redskaber til at nedregulere barnet (fx bog om vejrtrækning og robusthedscirklen), både mens de bor på krisecenteret og efterfølgende, da de giver mødrene bogen med, når de fraflytter krisecenteret.

3.4 Det videre arbejde med materialerne

Overordnet set giver krisecentermedarbejderne udtryk for, at de er glade for at have fået et dansk materiale målrettet børn på krisecenter. Selvom de har inkorporeret og anvender materialerne i varierende grader, fortæller de fleste medarbejdere, at materialerne er gode, fordi de er simple, lettilgængelige og understøtter samtaler med målgruppen.

Krisecentermedarbejderne fremhæver i interviewene dog også nogle udfordringer og begrænsninger, som kan stå i vejen for deres anvendelse af materialerne. Flere af krisecentermedarbejderne oplever – som beskrevet ovenfor – at nogle af materialerne primært henvender sig til aldersgruppen 3-5-årsalderen og op til teenagealderen. De har derfor svært ved at anvende materialerne til de yngste børn samt unge. Her anvender de i stedet andre metoder. En medarbejder nævner også, at materialerne – særligt bogen 'Bo på krisecenter' – primært har fokus på fysisk vold, og vedkommende savner derfor et tillæg til materialerne, der også har fokus på andre voldsformer (fx psykisk vold). Derudover savner denne medarbejder også, at materialerne understøtter samtaler om samvær med faren, samt redskaber til, hvordan moren kan støtte barnet i dette. En anden medarbejder efterlyser, at spillet 'Kulør på humør' udvides, så det i højere grad også er målrettet ældre børn og unge.

Afslutningsvis giver nogle af krisecentermedarbejderne fra Region Syddanmark – som var de første, der blev uddannet i materialerne – udtryk for, at det kan være vanskeligt at få indarbejdet materialerne i ens dagligdag på krisecenteret. For nogle af medarbejderne hænger dette sammen med, at de har anvendt andre materialer, der passede til børnenes behov, men også, at de gennem noget tid ikke har haft nogen børn, som havde alderen og færdighederne til at anvende materialerne, og derfor er de gledet i baggrunden. En medarbejder på et af de nye krisecentre, som er startet på undervisningsforløbet i løbet af evalueringsperioden, fortæller også i citatet herunder, at undervisningen har været med til at fastholde deres fokus på materialerne, men at vedkommende er bekymret for, hvordan det bliver, når undervisningen slutter. Denne medarbejder foreslår eksempelvis, at der kunne være nogle opfølgningssange (fx hvert halve år) for at fastholde brugen af materialerne.

Vi snakkede om det til undervisningen, fordi det også er noget, der holder os fast: "Om 4 uger skal jeg mødes med dem, og om 4 uger har jeg ...". Så på den måde bliver vi jo mindet om ... Fordi man kender det jo fra ens egen arbejdsdag, den går så pokkers hurtigt. Så inden vi får set os om, kan der jo gå ... Så jeg er bekymret for, hvordan det så vil være, når vi ikke har den her hånd at gå med.

Trine

Krisecentermedarbejder

Derudover oplever nogle af medarbejderne, at der er mange materialer, og selvom det ikke er et krav, at medarbejderne anvender alle materialerne, så kan det gøre det svært at få dem indarbejdet nok, så de bliver en naturlig del af arbejdet. En medarbejder fortæller, at det er positivt, at der er flere forskellige materialer at vælge imellem, men at det for nogle kan blive uoverskueligt.

4 Konklusion

Materialerne 'Bo på krisecenter' er den første samling af dansksprogede materialer til børn, der flytter på krisecenter. Materialerne indeholder redskaber til børn og mødre på krisecenter, som giver dem mulighed for at tale om oplevelser og følelser forbundet med den vold, som de har oplevet, samt det at flytte på krisecenter. Med afsæt i interviews med børn, mødre og krisecentermedarbejdere har denne evaluering belyst, hvordan materialerne 'Bo på krisecenter' kan hjælpe børn til at forstå, give udtryk for og bearbejde oplevelsen af at flytte på krisecenter med deres mor.

Materialerne er et supplement til andre tilgange og metoder, som anvendes på krisecentre. Det betyder, at der er forskel på, hvordan materialerne er blevet integreret på de deltagende krisecentre, og hvor meget de bliver anvendt. Det varierer derfor, hvor meget materialerne fylder – både i den fysiske indretning og i det daglige arbejde – på tværs af krisecentrene. Materialerne indgår i et samspil med andre arbejdsmetoder og udgør derfor en del af et samlet forløb, som børnene og mødrene tilbydes under deres ophold på krisecenteret. Dette betyder, at det kan være vanskeligt at adskille udbyttet af disse fra hinanden, da de alle er med til samlet at støtte og hjælpe familien gennem deres ophold på krisecenteret. Derfor har denne evaluering haft fokus på de erfaringer, som børnene, mødrene og krisecentermedarbejderne selv knytter til de forskellige materialer.

Materialerne kan bidrage til at understøtte kommunikation

Overordnet giver både børn, mødre og krisecentermedarbejdere udtryk for, at materialerne kan bidrage til at understøtte kommunikationen mellem børn og de voksne omkring dem (fx moren eller krisecentermedarbejderen) om svære og komplekse oplevelser og følelser relateret til vold, familierelationer og bekymringer samt flytningen til krisecenteret. Materialerne er lettilgængelige og fleksible, så de kan tilpasses det enkelte barn og barnets situation – og materialerne skaber også fleksibilitet i krisecentermedarbejdernes arbejde, da de kan anvende materialerne på forskellige måder og forskellige intensiteter. Materialerne kan bidrage til at åbne samtalen mellem barnet og voksne omkring dem og støtte børnene i at give udtryk for deres oplevelser, tanker og følelser.

Blandt børnene, mødrene og krisecentermedarbejderne forholder de sig primært til magnetansigtet FACE:IT, bogen 'Bo på krisecenter' og spillet 'Kulør på humør', som er de materialer, de hovedsageligt har anvendt. Resultaterne knytter sig derfor primært til disse materialer.

Børnenes og mødrenes oplevelse af materialerne

Børnenes interaktion med materialerne i interviewene peger på, at materialerne virker intuitive og legende, og både børnene og mødrene giver udtryk for, at de er glade for materialerne. Børnene kan bruge materialerne på kreativ vis og således både bruge dem i leg og til strukturerende samtaler. Børnene og mødrene giver udtryk for, at materialerne gør det nemmere for børnene at udforske og sætte ord på svære emner og komplekse følelser ved at give dem forskellige udtryksmuligheder (fx visuelle og ord) og mulighed for at spejle deres oplevelser (fx gennem genkendelighed i forhold til fortællingerne i bogen 'Bo på krisecenter'). Materialerne (fx magnetansigtet FACE:IT) inviterer til dialog mellem barnet og den voksne, så de sammen kan udforske og tale om barnets følelser og oplevelser. Materialerne kan også fungere som et rum for refleksion over egne oplevelser (fx bogen 'Bo på krisecenter'). Resultaterne peger på, at materialerne kan skubbe samtalen over på børnenes præmisser ved at give børnene kontrol over, hvad og hvor meget de vil fortælle. De fleste mødre fortæller, at materialerne – og særligt bogen 'Mor og barn' – har givet dem øget viden om deres barns reaktioner og redskaber til at håndtere disse.

Krisecentermedarbejdernes oplevelser af materialerne

Krisecentermedarbejderne er glade for at have fået et samlet sæt materialer på dansk, da flere af dem selv har måttet udvikle deres egne materialer til målgruppen. Materialerne understøtter den måde, som de fleste allerede arbejder på, og opleves i den forbindelse som lette og fleksible at tage i anvendelse, hvilket gør, at de kan tilpasse arbejdet med forskellige børn og mødre. Medarbejderne oplever, at materialerne bidrager til at åbne samtaler op med børn og mødre og særligt giver børnene forskellige udtryksmuligheder, der gør, at de bedre kan kommunikere om deres oplevelser og følelser. Nogle af medarbejderne fortæller også, at materialerne kan skabe genkendelighed og sammenhæng for familier, der flytter på krisecenter – både internt på krisecenteret, og på tværs af krisecentre, for de familier, der flytter mellem flere krisecentre. At have et samlet sæt materialer, som både barnet og moren kender og anvender, kan derudover bidrage til, at familien får et sammenhængende forløb, hvor de får et fælles ståsted og kan være fælles om at kende figurerne og redskaberne. Endelige kan et fælles materiale på tværs af krisecentre understøtte sparring i relation til krisecentermedarbejdernes arbejde.

Materialernes begrænsninger og udviklingspotentialer

Materialerne har nogle begrænsninger, ligesom mødrene og krisecentermedarbejderne fremhæver forskellige ønsker til tilpasning og udvikling af materialerne.

Materialerne favner ikke alle børn og familier

Ifølge krisecentermedarbejderne henvender materialerne sig ikke til alle børn og mødre. Materialerne er primært målrettet aldersgruppen 3-5 år og op til teenagealderen, og nogle af medarbejderne efterspørger derfor materialer målrettet yngre børn samt unge. Derudover kræver materialerne, at krisecentermedarbejderen tilpasser dem til den enkelte families situation, da noget af materialet kan virke voldsomt for forskellige børn afhængig af deres situation. I forlængelse af dette fremhæver mødrene vigtigheden af at tilpasse materialerne, og nogle af mødrene savner en større diversitet i materialerne, så de i højere grad giver mulighed for identifikation (fx større diversitet i forhold til familietyper og personers udseende). Hertil nævner nogle af krisecentermedarbejderne, at de savner, at materialerne også behandler andre voldsformer (fx psykisk vold) og udfordringer relateret til familiernes situation (fx samvær).

Opmærksomhed på morens rolle og situation

Nogle af krisecentermedarbejderne efterspørger et øget fokus på moren og hendes situation. Nogle af medarbejderne peger på, at materialerne og redskaberne kræver, at moren har bestemte færdigheder og ressourcer for at kunne anvende dem, hvilket bl.a. kan blive udfordret af volden og krisecentersituationen, hvor moren kan være påvirket af sine egne oplevelser, tanker og bekymringer og derfor mangle overskud. Medarbejderne er derfor bevidste om, hvordan de introducerer bogen 'Mor og barn', så mødrene ikke får en oplevelse af, at de ikke gør det godt nok. De mødre, der har anvendt bogen, finder dog ofte bogen informativ og nyttig, men peger samtidig på vigtigheden af at blive introduceret til og vejledt i brugen af de forskellige redskaber. I den forbindelse giver nogle af krisecentermedarbejderne udtryk for, at der fremadrettet – både i materialerne og undervisningen – kunne være mere fokus på moren, herunder morens situation, behov og muligheder for at anvende redskaberne.

Forbehold

Det er vigtigt at påpege, at der i denne evaluering udelukkende er lavet interviews med børn og mødre, der har anvendt materialerne. Der er således ikke lavet interviews med børn og mødre, der af forskellige årsager kun har anvendt materialerne i begrænset omfang eller helt har fravalgt at anvende materialerne. Deres perspektiver er også vigtige, og et fokus på disse børn og mødre i fremtidige undersøgelser kan derfor bidrage til at udbygge forståelsen af materialernes muligheder og begrænsninger. Derudover præsenterer evalueringen et øjebliksbillede af familiernes anvendelse af materialerne og den betydning, som materialerne har for dem her og nu. Evalueringen kan derfor ikke belyse, om børnene eksempelvis på længere sigt bliver styrket i at kunne udtrykke deres følelser og oplevelser (fx efter endt krisecenterophold).

Endelig havde vi oprindeligt planlagt at lave flest interviews med børn og mødre, men da der kun var få familier, der anvendte materialerne i løbet af evalueringsperioden, endte vi med at gennemføre flest interviews med krise-centermedarbejdere, som enten anvendte eller havde anvendt materialerne. Muligheden for at inkludere flere krisecentermedarbejdere i evalueringen har dog den styrke, at det blev muligt både at inddrage medarbejdere, der ofte anvender materialerne, og medarbejdere, der anvender materialerne i begrænset omfang. Inklusionen af begge typer af medarbejdere gjorde det muligt at få indsigt i overvejelser og begrundelser for forskellige måder at inkorporere og arbejde med materialerne i det daglige arbejde med familierne på krisecentrene og vise bredden i, hvordan krisecentre kan arbejde med materialerne.

Litteratur

- Bagnoli, A. (2009). Beyond the standard interview: The use of graphic elicitation and arts-based methods. *Qualitative Research*, 9(5), 547-570.
- Danmarks Statistik. (2023). *Kvinder og børn på kvindekrisecentre 2022*. København: Danmarks Statistik.
- Esbjerg Krisecenter. (2023). *Slutrapport på projektet "Bo på Krisecenter."* Esbjerg: Esbjerg Krisecenter.
- Evang, A. & Øverlien, C. (2015). "If you look, you have to leave": Young children regulating research interviews about experiences of domestic violence. *Journal of Early Childhood Research*, 13(2), 113-125.
- Fleischer, A.V. & Mølbak, R. (2012a). *Av! De voksne slår*. København: Dansk Psykologisk Forlag.
- Fleischer, A.V. & Mølbak, R. (2012b). *Øretæver i luften*. København: Dansk Psykologisk Forlag.
- Gray, L.M., Wong-Wylie, G., Rempel, G.R. & Cook, K. (2020). Expanding qualitative research interviewing strategies: Zoom video communications. *Qualitative Report*, 25(5), 1292-1301.
- Henze-Pedersen, S. (2021). 'Because I love him': Children's relationships to their parents in the context of intimate partner violence. *Childhood*, 28(2), 231-244.
- Henze-Pedersen, S. & Järvinen, M. (2021). Displaying family at a women's refuge. *The Sociological Review*, 69(6), 1229-1243.
- Henze-Pedersen, S. & Poulsen, J.B. (2023). Finding home: The experience of home on journeys away from intimate partner violence. *The British Journal of Social Work*, 1-17.
- Mäkelä, J., Kalliola, S. & Särkiö, H. (2020). *Bravo och Zataar*. Joensuu: Punamusta.
- Møller, C., Rahbæk, N. & Juhl, H. (2022). *Bo på krisecenter*. Odder: FACE:IT.
- Nannestad, M.H. (2019). *Mig og min (særlige) rygsæk*. Frederiksberg: Lev Uden Vold.

- Nielsen, C. & Lauridsen, H.D. (2017). *Voldens børn*. København: Mødrehjælpen.
- Porges, S.W. (2011). *The Polyvagal Theory*. New York: W. W. Norton & Company.
- Punch, S. (2002). Interviewing strategies with young people: the 'secret box', stimulus material and task-based activities. *Children & Society*, 16(1), 45-56.
- Steensbjerg, C. (2023). *Alba – og hendes familie*. Tranbjerg: Trykværket.
- Walsh, K. (2005). Researching sensitive issues. In A. Farrell (Ed.), *Ethical Research with Children* (pp. 68-80). Berkshire: Open Univeristy Press.
- Weinold, S. (2000). *Det gør ondt når far slår mor*. København: Socialt Udviklingscenter.

Bilag 1 Metode og etik

Dette bilag beskriver evalueringens metodiske tilgang samt etiske overvejelser. Evalueringen bygger på kvalitative interviews med børn, mødre og krisecentermedarbejdere, som har anvendt materialerne 'Bo på krisecenter'. Derudover har vi gennem forskningsnetværket *Nordic network on children exposed to violence* efterspurgt viden fra de øvrige nordiske lande omkring udviklingen og brugen af materialer til børn, der flytter på krisecenter. Her fik vi indsigt i materialer, der anvendes i Norge og Finland (disse erfaringer er præsenteret i afsnit 1.1).

Interviews

Vi har gennemført interviews med seks børn, fem mødre og ni krisecentermedarbejdere om deres oplevelser og erfaringer med at anvende materialerne 'Bo på krisecenter'.

Rekruttering af deltagere

I forbindelse med evalueringen har VIVE kontaktet de 10 krisecentre i Region Syddanmark, som siden maj 2022 har anvendt 'Bo på krisecenter'-materialerne, samt de 21 nye krisecentre fra Region Sjælland og Region Hovedstaden, som startede op med materialerne i maj 2023.

Blandt krisecentrene fra Region Syddanmark meldte nogle tilbage, at de ikke havde mulighed for at deltage i evalueringen. Andre meldte tilbage, at de i øjeblikket ikke anvendte materialerne af forskellige årsager (fx personaleudskiftning eller manglende børn i målgruppen), men at den krisecentermedarbejder, som havde deltaget i undervisningen og havde anvendt materialerne, gerne ville deltage i interview. Endelig meldte to krisecentre i Region Syddanmark tilbage, at de kunne deltage med både børn, mødre og krisecentermedarbejdere i evalueringen. I alt har der således været deltagere fra seks krisecentre i Region Syddanmark.

Blandt krisecentrene i Region Sjælland og Region Hovedstaden meldte de fleste tilbage, at de enten ikke havde mulighed for at deltage i evalueringen, eller at de endnu ikke i tilstrækkelig grad var begyndt at anvende materialerne, til at det gav mening for dem at deltage i evalueringen. To krisecentre meldte tilbage, at de var gået i gang med at anvende materialerne, og herfra har både børn, mødre og krisecentermedarbejdere deltaget i interviews i forbindelse med evalueringen.

Se oversigt over antallet af deltagere og typen af interview i Bilagstabel 1.1.

Bilagstabel 1.1 Antal interviewdeltagere fordelt på interviewtyper

	Børn	Mødre	Krisecenter- medarbejdere
Fysisk interview	4	1	2
Telefon- eller onlineinterview	2	4	7

Kilde: VIVE.

Interviews med børn og mødre

Der er gennemført interviews med seks børn i alderen 6-10 år. Tre af børnene var piger, og tre var drenge. Formålet med interviewene med børnene var at få indsigt i, hvordan de har oplevet at anvende materialerne 'Bo på krisecenter' i samtaler, og hvilken betydning materialerne har for bearbejdningen af deres oplevelser med vold og det at bo på krisecenter. Interviewene havde en varighed på mellem 15-30 minutter. De fleste af interviewene med børnene blev gennemført som fysiske interviews, mens resten blev gennemført som online interviews.

Omdrejningspunktet for interviewene med børnene var, at de viste, hvordan de brugte de forskellige 'Bo på krisecenter'-materialer. Børnenes brug af materialerne og samtaler heromkring har derfor været det centrale i interviewet, hvorfor vi også har suppleret interviewene med feltnotebeskrivelser af, hvordan børnene brugte materialerne før, under og efter selve interviewet. Ved at tage udgangspunkt i de materialer, som børnene kendte og selv anvendte, bidrog det til at gøre den uvante interviewsituationen konkret og håndgribelig for barnet (Bagnoli, 2009; Punch, 2002). Interviewene blev indledt af spørgsmålet: "Vil du vise mig, hvordan man bruger 'Bo'?", som gjorde det muligt at afdække, hvordan børnene bruger materialerne, og spørge ind til, hvad der virker godt, og om der er noget ved materialerne, der kan forbedres.

Der er gennemført interviews med fem mødre. Alle på nær én af mødrene var mor til ét eller flere af børnene, der deltog i interviews. Formålet med interviewene med mødrene var at afdække, hvordan mødrene oplever, at materialerne fra 'Bo på krisecenter' hjælper deres barn til at forstå og give udtryk for deres oplevelser og følelser. De fleste interviews med mødrene blev gennemført som telefon- eller onlineinterviews, efter at deres barn havde deltaget i interviewet, mens ét blev gennemført sammen med barnet. Interviewene havde en varighed på 30 minutter.

Interviewene med mødrene blev gennemført med afsæt i en semistruktureret interviewguide, som indeholdt en række overordnede temaer, der omhandlede 1) hvilke materialerne henholdsvis barnet og moren har anvendt, 2) hvilken betydning moren oplever, at materialerne har haft for barnets bearbejdning af

volden og krisecenteroplevelsen, og 3) forslag til tilpasninger af materialerne og andre behov eller udfordringer, som materialerne ikke adresserer eller imødegår.

Interviews med krisecentermedarbejdere

Der er gennemført interviews med ni krisecentermedarbejdere, der til daglig arbejder med børn på krisecentrene. To af medarbejderne kom fra samme krisecenter, mens resten kom fra hvert sit krisecenter. Der er således gennemført interviews med medarbejdere fra otte forskellige krisecentre – seks af krisecentrene i Region Syddanmark, som startede uddannelsen i materialerne i maj 2022, og to af de nye krisecentre fra Region Sjælland og Region Hovedstaden, som startede op med materialerne i maj 2023. Formålet med interviewene var at afdække, hvilken betydning anvendelsen af materialerne 'Bo på krisecenter' har haft for krisecentermedarbejdernes socialfaglige arbejde med børn, der flytter på krisecenter. De fleste interviews blev gennemført som onlineinterviews (fx Zoom eller Skype), hvilket gjorde det muligt for medarbejderen at vise, hvordan vedkommende anvendte materialerne via webkamera, selvom interviewet ikke blev gennemført fysisk (Gray et al., 2020). Enkelte interviews blev gennemført fysisk. Interviewene havde en varighed på 45-60 minutter.

Interviewene blev gennemført med afsæt i en semistruktureret interviewguide, som indeholdt en række overordnede temaer, herunder 1) baggrund og motivation for at anvende materialerne, 2) hvor de anvender materialerne i det daglige arbejde, 3) hvilken betydning de oplever, at materialerne har for børnene, og 4) forslag til tilpasninger af materialerne.

Oprindeligt havde vi planlagt at lave flest interviews med børn og mødre, men da der kun var få familier, der anvendte materialerne i løbet af evalueringssperioden, endte vi med at gennemføre flest interviews med krisecentermedarbejdere, som enten anvendte eller havde anvendt materialerne. Der indgår således både medarbejdere, der ofte anvender materialerne, og medarbejdere, der anvender materialerne i begrænset omfang.

Etiske overvejelser

I forbindelse med gennemførelsen af dataindsamlingen var vi særligt opmærksomme på at skabe et trygt miljø for børnene og mødrene.

Forud for interviewene med børnene og mødrene blev de informeret om formålet med evalueringen via et oplysningsbrev og telefonisk. Da det at opleve vold i hjemmet og flytte på krisecenter er meget følsomme emner (Henze-Pedersen & Järvinen, 2021; Walsh, 2005), understregede vi, at interviewet ville

omhandle 'Bo på krisecenter'-materialerne og ikke den vold, som de havde oplevet i hjemmet og selve flytningen til krisecenteret.

Under interviewet med børnene var intervieweren opmærksom på deres kropssprog og øvrige signaler (fx at sidde uroligt eller gentagende svare 'ved ikke') til at vurdere, om interviewet skulle rundes af (Evang & Øverlien, 2015). Barnet blev tilbudt, at barnets mor eller en anden tryghedsperson kunne deltage i interviewet sammen med barnet. Her valgte de fleste børn, at enten deres mor eller kontaktperson var til stede under interviewet.

Analyse

Efter gennemførelsen af interviewene blev de transskriberet i form af et referat, ligesom feltnoterne fra interviewene med børnene blev skrevet ud. Herefter blev interviewene kodet og analyseret tematisk. I den tematiske analyse har temaerne fra interviewguiderne været styrende. Den tematiske analyse har således fokuseret på temaerne motivation for at anvende materialerne, hvordan materialerne anvendes og opleves, samt forslag til tilpasning af materialerne. Først blev interviewene med børnene, mødrene og krisecentermedarbejderne kodet tematisk hver for sig, og efterfølgende blev der lavet en samlet analyse af henholdsvis brugernes erfaringer med materialerne (børnene og mødrene) og medarbejdernes erfaringer med materialerne. Disse analyser har dannet afsæt for rapportens to kapitler om børnenes og mødrenes anvendelse og oplevelse af materialerne og medarbejdernes oplevelse af at arbejde med materialerne.

For at sætte materialerne ind i en større kontekst har vi indhentet viden og inspiration fra det nordiske forskningsnetværk om børn udsat for vold i de nære relationer, *Nordic network on children exposed to violence*. Her har vi spurgt om medlemmernes kendskab til og erfaringer med lignende materialer i de øvrige nordiske lande. Denne viden er brugt til at rammesætte 'Bo på krisecenter'-materialerne i indledningen.

